

ELS VESCOMTES DE GIRONA

PER

JAUME COLL I CASTANYER

Era un fet general entre els vescomtes que prenguessin el títol del comtat on exercien el càrrec, i així succeí amb els de Girona.

Els vescomtes ocupaven en la jerarquia senyorial el primer lloc després dels comtes. Ja es troben en el segle IX i sembla que la institució tingué origen franc. Al principi, en temps dels comtes beneficiaris de Girona, els vescomtes gironins no eren més que auxiliars dels comtes, als quals ajudaven en les seves funcions; però des que Bernat de Gòtia, comte de Barcelona, assumí també el títol de comte de Girona (vers l'any 870), l'inevitable absentisme dels comtes, atesa la capitalitat de Barcelona, ciutat en la qual residien normalment, féu que el càrrec vescomtal cresqués molt de categoria en haver de suplir quasi constantment els comtes i assumir les seves funcions diplomàtiques, militars i judicials. Fins aquest moment, però, el càrrec depenia dels comtes, els quals nomenaven i separaven els vescomtes a la seva voluntat. Més endavant, gradualment, s'anà convertint en hereditari i així veurem, pel que fa a Girona, com ja en el segle X es donen alguns casos esporàdics que, evidentment, són de pares i fills vescomtes, però fins arribar al vescomte Amat no n'hi ha la continuïtat plena. D'aquest endavant, sempre més el títol va passar de pares a fills sense interrupció.

En fer-se el títol hereditari, d'una forma gradual, els vescomtes deixaren de tenir caràcter funcional per convertir-se, principalment, en una dignitat honorífica, i així (en alguns casos ja en el segle XI i quant a Girona, a la segona meitat del XII) perderen el títol del comtat on exercien les seves funcions per prendre el nom del seu principal feu o baronia, que en el cas de Girona era també el del secular castell familiar de Cabrera; o sigui que deixaren de titular-se vescomtes de Girona per anomenar-se vescomtes de Cabrera.

Amb el propòsit d'intentar aclarir-ne quelcom i contribuir al seu estudi, donarem unes notes històriques sobre la sèrie cronològica d'aquests vescomtes.

Guifred (2-9-841)

És el primer vescomte de Girona que trobem. Acompanyà el bisbe de Girona, Godmar (841-850), en un judici pel qual un tal Domènec reconegué que les terres que posseïa a Terradelles (municipi de Vilademuls) les tenia pel bisbe de Girona¹.

Creu Abadal² que aquest vescomte és el mateix que com a comte (de Girona) és anomenat en un judici de l'any 850 sobre Fonteta.

Ermidó (22-1-850)

Un home anomenat Lleó confessà, davant del vescomte Ermidó, que suposem ho era de Girona, i d'un altre vescomte, Radulf, que els béns que tenia a *Fons Edictus*, territori de Girona, els posseïa per benefici de la Seu i del seu bisbe Godmar. Diu Botet i Sisó que *Fons Edictus* correspon a la Bisbal³.

Lleopard (28-6-928)

En la data sobreescrita vengué al seu fill Audegari el castell anomenat *Ravinas*, situat al costat de la muntanya de Begues, i la vila dita *Kampinus* (Campins), al costat del *Monte Signo* (Montseny). El venedor s'ho retingué de per vida⁴.

¹ Villanueva, *Viaje literario...*, XIII, Madrid, 1850, ap. II, i J. Botet i Sisó, *Cartoral de Carles Many, Barcelona, 1905*, p. 9.

² Ramon d'Abadal, *Els primers comtes catalans*, Barcelona, 1958, p.27.

³ *Cartoral ...*, p. 10.

⁴ Frederic Udina i Martorell, *El archivo Condal de Barcelona en los siglos IX-X*, Barcelona, 1951, pp. 233-234.

Unifred (29-11-934)

Sunyer, comte de Barcelona (897-947), féu donació a la Seu de Girona de la tercera part dels beneficis del batiment de la moneda de Girona i del seu comtat i, immediatament de la firma del comte, en el document hi ha la del vescomte Unifred. Botet i Sisó⁵ dóna raons convincents per creure que el seu veritable nom és *Unefredus*, en l'original, i no *Wifredus*, com s'antotà, equivocadament, a *España Sagrada*, 43, ap. 17 i a *Marca Hispànica*, ap. 71.

Sembla que aquest vescomte era germà d'Audegari, vescomte següent, i ambdós eren fills del vescomte Lleopard, precedent.

Audegari (944 - vers 962)

Firmà, a continuació dels comtes, el document de donació que feren Sunyer i Riquilda, comtes de Barcelona, a la Seu de Girona del vilar dit *Rivofredo*, que diu Botet i Sisó que és l'actual Llofriu⁶.

En la venda de part d'una vinya a Vila Piscina de Baix, feta el 30 d'agost de 962, en una de les afrontacions s'esmenta una vinya que fou d'Audegari, vescomte⁷, que segurament és el que estudiem.

El 17 de maig de 968, en un diploma de Lotari, rei de França, a favor dels monestirs de Sant Pol de Maresme i de Sant Feliu de Guixols, es fa menció de *Corron* (deu correspondre a un dels dos agregats de l'Ajuntament de les Franqueses del Vallès), que el vescomte Audegari havia donat al monestir de Sant Pol⁸.

Tenia una filla anomenada Riquilda, propietària d'un hort al raval de Barcelona l'any 997⁹, la qual ja era difunta l'any 1008¹⁰.

⁵ *Notes sobre vescomtes de Girona*, a *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, t. V, Barcelona, 1909-1910, p. 108.

⁶ *Cartoral ...*, p. 17, i Pere de Marca, *Marca Hispanica*, ap. 80.

⁷ Mn. J. Mas, *Notes històriques del bisbat de Barcelona*, IX, Barcelona, 1914, p. 14.

⁸ *Marca Hispanica*, ap. 108.

⁹ Mn. J. Mas, *Notes ...*, IX, pp. 76-77.

¹⁰ *Ídem, ídem*, p. 113.

GUINIGUÍ'S MASCARÓ, casat amb JEROSÒLIMA GUDRIELDA
(962 - m. vers 982) (962 - 993)

Aquest matrimoni ja apareix en una escriptura del 12 d'agost del 962 per la qual Guiniguís fa donació a la seva esposa d'un alou a l'Orsal (a Malla, comarca de Vic). Ella ja tenia allí una propietat veïna ¹¹.

La mateixa Jerosòlima comprà terra en el mateix *locum qui vocant Orsalitano* el 12 de març del 968 ¹², i una casa, amb corral i arbres, el primer de maig del mateix any, i llavors ja es diu *in kastrum Orsalitano* ¹³.

L'any 974 el prevere Seniofred vengué un alou al terme d'aquest castell al seu nebot anomenat també Seniofred, que podria molt bé ésser el futur vescomte que veurem l'any 982 ¹⁴.

Guiniguís degué morir entre els últims mesos de l'any 981 i els primers dies del 982, ja que el 22 de gener d'aquest últim any es féu execució del seu testament, pel qual la vídua, Jerosòlima Gudrielda, Seniofred, vescomte, Ot, levita i Adalbert Baret donen a Sesmon un mas que havia posseït Guiniguís a l'Orsal, comtat de Vic ¹⁵.

Quan la invasió de Catalunya per Almançor, l'any 985, portà l'amenaça imminent a la ciutat comtal, el comte de Barcelona, Borrell II (947-993), demanà auxili als catalans per intentar de salvar la ciutat. Entre els molts que hi acudiren segurament hi havia tres germans de Seniofred, vescomte de Girona, que eren Ot, levita, Eldemar i Sesmon (aquest fou casat amb Bellazer); Barcelona no es pogué salvar i quan va caure en poder dels àrabs els degueren fer presoners, puix que la seva mare, Jerosòlima, el 12 de juny del 993, féu donació al vescomte, fill seu, de totes les propietats que tenia escampades pels principals comtats de la Catalunya Vella, o sigui, pels de Girona, Osona, Barcelona, Besalú, Empúries, Rosselló i Vallespir, que li havien pervingut tant de part dels seus pares com per compra o per les *luctuosas* d'aquells tres fills seus. Quant a aquestes últimes, també els li dóna, però fent la

¹¹ F. Udina, *El Archivo ...*, pp. 325-326.

¹² *Ídem, ídem*, pp. 338-339.

¹³ *Íd., íd.*, pp. 339-340.

¹⁴ *Íd., íd.*, pp. 353-354.

¹⁵ *Íd., íd.* pp. 375-376.

reserva que si els seus germans tornen del captiveri haurà de repartir-les amb ells ¹⁶.

En contra del que es diu en el document del 993, els autors d'*Els castells catalans* ¹⁷ donen notícies d'un levita Eldemar, germà de Sesmon, que testà l'any 989, i els identifiquen com els dos esmentats germans del vescomte Seniofred. Si els dos documents en què es recolzen ambdues distintes versions són autèntics i les dates correctes, evidentment hi ha una confusió, perquè no podien viure en llibertat al seu país l'any 989 els qui encara no havien tornat del captiveri l'any 993, després d'haver caigut presoners dels àrabs l'any 985.

Botet i Sisó publicà un document del 24 de febrer del 986 en el qual es diu, pels executors del seu testament, que no sabent-se res del levita Ot ni del seu germà Wandalgaudes d'ençà que havent-se'n anat a Barcelona (a defensar la ciutat contra Almançor l'any 985) hi foren fets presoners pels pagans, fan donació dels béns d'Ot a la Seu de Girona ¹⁸. D'aquí s'originà que Ramon d'Abadal ¹⁹ cregués que Wandalgaudes era vescomte de Girona i que també se'l prengués com a tal a *Els castells catalans* ²⁰, però creiem que equivocadament, perquè abans i després de la caiguda de Barcelona consta que era vescomte de Girona Seniofred, com es pot veure en la relació present.

No deixa d'estranyar que en cap dels cinc documents que coneixem i que anomenen els pares del vescomte Seniofred es digui que són vescomtes. No obstant això, per ésser pares d'un vescomte i vist el precedent dels vescomtes de Barcelona, entre el quals en aquest temps el títol ja era hereditari, és de suposar que sí que ho eren.

Seniofred (982 - 1008)

Era fill del matrimoni anteriorment mencionat.

Es casà en primeres noces amb Auruca (morta ja l'any 1002) i en segones, amb Adaleta d'Ogern (1004 - 1044).

¹⁶ *Íd., íd.* pp. 432-434.

¹⁷ Volum V, Barç, 1976, *Castell de Clariana*, per P.C. i M.B., p. 165.

¹⁸ *Cartoral ...*, p. 20, i *Revista de Gerona*, XII, 1888, pp. 161-163.

¹⁹ *Els primers comtes catalans*, p. 331.

²⁰ Vol. III, Barç, 1971, P.C. i M.B., *Castell de Cornellà*, pp. 202-3.

Era germà dels mencionats Ot, levita, Sesmon i Eldemar i, possiblement, també de l'Adalbert que apareix en el document ja mencionat del 982.

Fou pare de Guillem de Muntanyola o de Montcada, de Bernat Seniofred o Rovira²¹ i de Ramon²².

Ja l'hem vist actuant com a vescomte l'any 982 i el 993.

Fou un dels magnats que firmaren la carta de població atorgada per Borrell II, comte de Barcelona, el 23 d'abril del 986, als habitants del castell de Cardona, i va signar-la així: *Seniofredus gratia Dei vicescomes*²³, les quals paraules, que li veiem repetir l'any 997, segons J. Mª Pons i Guri, ja pressuposen un concepte patrimonial de la funció vescomtal delegada²⁴.

L'any 987 assistí, junt amb Borrell II, comte de Barcelona, i Godmar, bisbe de Girona (985-993), al judici pel qual es fallà a favor del monestir de Sant Pere de Rodes i del seu abat Hildesind en la qüestió que hi havia sobre l'alou d'Olivars, comtat de Girona²⁵.

El 25 d'abril del 993 Borrell II, comte de Barcelona, vengué terrenys a Sant Gervasi de Cassoles a Vives, bisbe de Barcelona (974-995) i a la seva Seu, i entre els signants del document hi ha el bisbe de Girona, Godmar, i també *Seniofredus filium Mascharone*, que, no hi ha dubte, és el vescomte Seniofred²⁶, i amb això queda clara la seva filiació paterna.

El comte de Barcelona, Borrell II, féu testament el dia 24 de setembre de l'any 993²⁷ i n'elegí marmessors, pel comtat de Girona, el seu fill Ramon Borrell (993-1017), el bisbe de Girona, Godmar, i els seus fidels: Seniofred, vescomte (és el nostre), Gausfred²⁸, Llobet²⁹ i Amat³⁰, entre d'altres.

²¹ A.P. i PC., *Castell d'Orsal o de Malla*, a *Els castells catalans*, IV, Barcelona, 1973, p. 820.

²² *Circular del Archivo Histórico y Museo Fidel Fita*, Arenys de Mar, núm. 12, febrer, 1962, pp. 2-17.

²³ J.M. Font Rius, *Cartas de población y franquicia de Cataluña*, I, *Madrid-Barcelona, 1969, pp. 14-18.

²⁴ Vegeu la nota 22.

²⁵ Villanueva, *Viage ...*, XIII, ap. XX.

²⁶ Mn. J. Mas, *Notes ...*, IX, pp. 54-55.

²⁷ *Marca Hispanica*, ap. 141.

²⁸ Josep Rius i Serra, *Cartulario de Sant Cugat del Vallès*, II, Barcelona, 1946, pp. 81-82.

²⁹ De la família propietària del castell de Cervià (Girona).

³⁰ Que segurament és Amat de Montsoriu, que fou vescomte de Girona.

Amb el títol de *gratia Dei vices comes*, el 29 de juliol del 997, Seniofred vengué a Radulf unes propietats heretades dels seus pares, situades a l'Orsal i a Vila-roja, comtat d'Osona ³¹.

Per una escriptura del 14 d'octubre del 1002 publicada per l'erudit investigador J. M. Pons i Guri ³², sabem que en aquesta data els comtes de Barcelona, Ramon Borrell i Ermessenda, feren donació al vescomte Seniofred (de Girona) d'un alou situat al comtat de Girona i terme de Maçanet (de la Selva), al lloc anomenat *Lauredo* (Lloret de Mar). Aleshores el terme de Maçanet arribava fins al mar. Consta en el document que Seniofred era vidu d'Auruca i pare de Ramon. Aquest també apareix l'any 1006 ³³. Un dels signants de l'escriptura és Amat, que, possiblement, és el que succeí Seniofred com a vescomte de Girona.

L'últim document que coneixem de Seniofred fou atorgat el 18 d'octubre del 1008. En ell *Adrovarius* i l'esposa *Belluca* permutaren amb els vescomtes Seniofred i Adaleta una casa i terres prop del castell de l'Orsal, comtat d'Osona ³⁴.

Quant a la vescomtessa Adaleta, esposa en segones noces, com acabem de veure, del vescomte Seniofred, se'n coneixen algunes escriptures: El 26 d'agost del 1004 *Ansulfo* i l'esposa *Emo* li vengueren cases i terres al castell de l'Orsal, terme de Puigoriol. La vescomtessa ja tenia allí terres veïnes. I apareix en altres documents del mateix any 1004 i del 1009 ³⁵.

Adaleta era sepanyora dels castells d'Ogern (municipi de Bassella, comarca de l'Alt Urgell) i Montmagastre (municipi d'Anyà, comarca de la Noguera); morí pel març del 1044 i el seu testament sacramental fou jurat a l'altar de Sant Jaume de l'església del castell de Montmagastre, del bisbat d'Urgell, el 18 d'agost d'aquell any ³⁶. La testadora deixava a Sant Pere de Vic la meitat d'un alou que tenia a l'Orsal, comtat d'Osona, i l'altra meitat a Santa Maria de Ripoll; al seu fill Miró li llegà el castell d'Ogern i a la seva filla Gerberga, l'alou d'Aigua Tèbia al Conflent, ara de França.

³¹ Arxiu de la Corona d'Aragó.- *Traslado e índice...*, I, fol. 336.

³² Vegeu la nota 22.

³³ Mn. J. Mas, *Notes...*, IX, p. 105.

³⁴ J. Botet, *Notes sobres vescomtes de Girona*, B.R.A.B.L.B., V, p. 112.

³⁵ *Ídem, ídem, ídem.*

³⁶ Josep Sala Molas, article *Adalais, vescomtessa de Girona*, en el *Butlletí del Centre Excursionista*, III, Vic, 1918-1920, pp. 153-156. Pel testament: A.C.A., *Traslado e índice ...*, vol. II, ff. 32-37.

Al dia següent, els marmessors d'Adaleta, anomenats Sança, Guillem, Gerbert, Dalmau i *Radulf*, prevere, feren carta mandatària (tradicció simbòlica) a Sant Pere de Vic i a Santa Maria de Ripoll de l'esmentat alou de l'Orsal, amb el castell de *Medallola* que allí hi ha, fent constar que havia pervingut a Adaleta per compra, permuta o altres veus³⁷.

El 16 d'agost del 1069, Berenguer Ricard, Sanla Guillem i el seu fill Guillem Sanla feren donació a l'església d'Urgell d'una heretat que havia estat d'Adaleta d'Ogern, que consistia en tots els alous d'Aigua Tèbia, en la parròquia de Sant Feliu i vall del Conflent, i que havia deixat a la seva filla Gerberga³⁸.

AMAT DE MONTSORIU casat amb SANÇA.
(993 - 1017; vescomte, 1019 - 1025)

Com a marmessor del comte Borrell II, segons hem dit, apareix per primera vegada l'any 993³⁹ un Amat amb probabilitats d'ésser el que estudiem, pel fet d'ésser ja un dels personatges principals del comtat de Girona, fidel del comte, i perquè al cap de pocs anys se'ns prodiga en la documentació sempre lligat a Girona i al Montsoriu fins que va ser titular del vescomtat d'aquesta ciutat, tal vegada per herència de Seniofred. Va ser aquest el seu pare? Fins ara, però, no hem trobat cap document que permeti d'assegurar-ho.

En una escriptura del 1010, Sunyer Llobet i l'esposa Oruza donen a Sant Cugat cases i terres dintre de la ciutat de Girona i firma a continuació d'aquest matrimoni un tal *Amado*. És de notar la coincidència de noms i de lloc en ambdós documents (993 i 1010) per estimar també amb probabilitats que el signant sigui Amat de Montsoriu⁴⁰.

El dia 1 de maig de 1011, ja com a Amat de Montsoriu, fou un dels principals consellers dels comtes de Barcelona i assistí, junt amb Gombau de Besora, Hug de Cervelló, Sindred de Gurb, Borrell, bisbe d'Osona, Deudonat, que ho era de Barcelona, i un tal Gaucefred de Girona, al judici que tingué lloc al palau comtal de Barcelona i pel qual Ramon, comte de Barcelona, resolgué a favor del monestir de Sant Cugat

³⁷ J. Sala Molas, pp. i article citats en la nota anterior.

³⁸ B. Alart, *Cartulaire Roussillonnais*, p. 74, doc. núm. 50, el qual posà la nota: *Archives departementales, B, 87, ex libro primo Dotalium ecclesie Urgellensis*, còpia del 5 d'octubre de 1663.

³⁹ *Marca Hispanica*, ap. 141.

⁴⁰ *Cartulario de Sant Cugat del Vallès*, vol. II, pp. 70-71.

la propietat del castell d'Albinyana, que li disputava Gerbert, germà d'Udalard vescomte de Barcelona⁴¹. És de creure que el nostre Amat, en prendre el cognom de Montsoriu, l'agafà no solament de la muntanya, sinó d'un castell que ja hi hauria en el mateix lloc de l'actual, del qual Amat era el propietari i també l'habitava, compartint l'habitatge amb la ciutat de Girona.

El 3 de juny de 1011, com a *Amatus, Gerundensis*, assistí a un judici junt amb els comtes de Barcelona, Ramon de Cabrera i d'altres per tractar de resoldre les queixes de l'abat de Sant Cugat contra Gerbert, fill del difunt *Astualdus*. Pel fet de titular-se, per primera vegada, de Girona, estímem probable que aquí ja governés el vescomtat de Girona⁴².

El 28 d'octubre de 1012, també com a Amat de Girona, fou un dels principals nobles addictes als comtes de Barcelona que feren donació a la nova Canònica de Barcelona de l'església d'Olesa de Bonesvalls. Després, els comtes, junt amb alguns nobles i els bisbes Pere, de Girona; Deudonat, de Barcelona; Borrell, d'Osona, i Ermengol, d'Urgell, confirmaren a aquesta Canònica les esglésies de Santa Maria del Mar, Sant Joan Despí i Sant Feliu de Llobregat. Els bisbe de Barcelona també li donà l'església de Sant Adrià de Besòs⁴³.

Els comtes de Barcelona, Ramon Borrell i Ermessenda, el 29 de març del 1013, confirmaren les possessions del monestir de Sant Cugat que ja havia aprovat el papa Silvestre II, i entre les firmes hi ha la d'Amado⁴⁴.

Altra volta com un dels principals nobles consellers dels comtes de Barcelona, el 26 d'abril del 1017, firmant-se *Amatus Gerundensis*, assistí a un judici celebrat en el palau comtal de Barcelona sobre unes terres al *Caldario*, comtat de Barcelona, entre Adaleta, vídua de Guillem de Sant Martí, i el monestir de Sant Cugat del Vallès. També firmà el document un tal Grau, que, possiblement, n'és el futur gendre, Grau de Cabrera⁴⁵.

El 30 de juny del 1019 el comte de Barcelona, Berenguer, i la seva esposa, Ermessenda, feren donació a la Seu de Girona d'un alou situat

⁴¹ *Ídem, ídem*, pp. 81-83.

⁴² *Ídem, ídem* pp. 83-85.

⁴³ Sebastià Puig, *Episcopologio de la Sede Barcinonense*, Barcelona, 1929, pp. 371-373.

⁴⁴ *Cartulario de Sant Cugat del Vallès*, vol. II, pp. 97-98.

⁴⁵ *Ídem, ídem*, pp. 110-113.

a Ullastret, a *Vellosos* i a *Tres miseros*, comtat d'Empúries. Entre els firmants del document figura, per primera vegada ja amb aquest títol, el vescomte de Girona *Amadus*⁴⁶.

El 26 d'agost d'aquest mateix any, també com a vescomte de Girona, assistí al judici que tingué lloc entre la comtessa de Barcelona, Ermessenda, i Hug, comte d'Empúries, sobre la propietat d'Ullastret. També hi assistiren Bernat, comte de Besalú; Oliba, bisbe de Vic; els jutges Guillem, de Girona, Guifred, d'Osona, i Bonfill, de Barcelona i els nobles Miro *Ostalensi*, Gausfred, Bernat i Ramon —germans—, Audegari de Monells, Ramon de *Bubalo* (Púbol), Gausfred Vidal, Grau de Cabrera (el futur gendre d'Amat, vescomte de Girona), Seniofred Guirtart, Arnust de *Biguiro*, Silvi —amb el seu pare Llobet—, Guifred de Monells, Gombau de Besora, Guillem de Sant Esteve, Bernat Amat —levita—, Guillem del castell d'Olió —levita—, Bernat Seniofred, Guadalt *Domitio* —levita—, Ramon Sanç, Seniofred Lardal, Seniofred *Macoto*, Bernat *Ruiro* i Ermengol Bernat⁴⁷.

El 2 de setembre del mateix any 1019 Deudonat, bisbe de Barcelona, donà a Gombau, fill d'Ermemir de Besora, l'alou que havien comprat a *Bellazer*, vídua de Sesmon, germà del vescomte de Girona, Seniofred (aquest ja es pot donar per difunt en aquesta data). A canvi, rebé de Gombau un alou prop de Montmeló, anomenat *villare de Abdela*⁴⁸.

Aprovaren aquest canvi la comtessa de Barcelona, Ermessenda, el seu fill, Berenguer, i els *primatibus palatii sui*, Hug de Cervelló, Amat, vescomte de Girona, Ot de les Agudes, etc.⁴⁹.

El 21 de març del 1020 firmà *Amado vicecomes* a continuació dels comtes de Barcelona, Ermessenda i Berenguer, en la donació que feren aquests a la Catedral de Girona d'un alou en el qual hi havia una torre rodona (que creia Villanueva, equivocadament, que era la Torre Giro-nella) situada dintre dels murs de Girona i junt amb els murs que hi havia per una i altra part d'ella, amb la casa o corral que hi havia al davant de la torre. L'alou o torre afrontava amb els murs o parets, a llevant, amb el mateix alou o amb paret d'Ot, levita, que fou del difunt

⁴⁶ *Cartoral ...*, p. 23.

⁴⁷ *Marca Hispanica*, ap. 181.

⁴⁸ Mn., J. Mas, *Notes ...*, t. IX, p. 175. Diu aquest autor que aquest vil·lar d'Abdela correspon a l'actual casa Can Masferrer, situada a la parròquia de Montornès, en la qual pagesia hi ha annexa la capella de Sant Jaume.

⁴⁹ S. Puig, *Episcopologio ...*, pp. 375-377, i *España Sagrada*, t. 29, Madrid, 1859, ap. XIV.

Poncet; a migdia, amb la mateixa església de Santa Maria (la catedral) o amb el cementiri de l'església; a ponent, amb alou de Santa Maria, que habitava Ramon, levita, i al nord, amb torre i murs en propi alou dels donadors o amb vinya dels donadors o del difunt comte Ramon; tot el qual havia pervingut a la comtessa Ermessenda per donació del seu difunt marit Ramon o per la seva dècima, i a Berenguer, dels seus pares⁵⁰. Malgrat que Villanueva no dubta a afirmar que aquesta torre és l'actual Gironella, Botet i Sisó, molt prudent, s'absté d'aprovar aquesta opinió⁵¹. Tampoc l'aprovem nosaltres, perquè ens sembla, un cop llegides les afrontacions, que es devia tractar d'una torre molt més acostada a la catedral i al seu cementiri que no ho és la Gironella.

El dia 1 d'agost del 1023 *Amatus, vicescomes*, Ermessenda, comtessa de Barcelona, Arnust, Pere, Raimon, i el seu germà Baró, Gandalgau, Ebrí i Guifred, prevere, advocats, tutors i almoiners del difunt Udalard, fan donació al monestir de Sant Cugat dels alous que tenia Udalard al comtat de Barcelona, això és la vila que en diuen *Aqualba* (Gualba), amb els seus termes, tot el que hi tenia, segons la seva mare (en un altre document es diu que era Guilia) l'hi havia deixat i que ella tenia pels seus pares, per compra o per altres raons. I afrontava: A llevant, amb el mig del llit de la Tordera; a migdia, amb la riera que en diuen Pertegàs; a ponent, amb la summitat del *Monte Sinno* (el Montseny), i al nord, amb la riera de Breda⁵². Al peu firma Amat.

El dia 16 de juny del 1025 es redactà l'últim document que coneixem d'aquest Amat. Es tracta d'un judici en què varen intervenir la comtessa de Barcelona, Ermessenda, i el seu fill Berenguer, comte i marquès. En presència, entre d'altres, d'Amat, vescomte de Girona, es resolgué a favor del monestir de Sant Cugat l'alou de Montgat que li disputava Adalbert, vescomte del Rosselló. Afrontava aquest alou: Al nord, amb el cim de la muntanya que parteix entre el Maresme i el Vallès; a llevant, amb la riera d'Alella, que discorre en temps de pluges; a migdia, amb la mar, i a ponent, amb la riereta de *Miliano*, que porta aigües de pluja⁵³.

⁵⁰ Villanueva, *Viage literario...*, XIV, Madrid, 1850, ap. XV.

⁵¹ *Cartoral ...*, p. 23, i J. Botet i Sisó, *Provincia de Gerona*, de la *Geografía General de Catalunya*, p. 227.

⁵² *Cartulario de Sant Cugat del Vallès*, vol. II, pp. 138-139.

⁵³ *Ídem, ídem*, pp. 146-148.

ARBERT AMAT DE MONTSORIU (entre 1025 i 1029)

En el document de la fundació del monestir de Sant Salvador de Breda, datat del 4 de juny del 1038, que feren Grau de Cabrera i la seva esposa Ermessenda⁵⁴, aquesta dóna al monestir l'heretat que li havia pervingut dels seus pares i que havia estat del seu difunt germà *Arbert*, situada al comtat de Girona, a Tordera, en el lloc que en diuen Serra o en el Puigermenal *Pugo Ermenallo*, i en un altre lloc a Fuirossos, *Fuirag*, i en el riu Tort. També Ermessenda anomena una altra herència que li havia pervingut dels seus pares i que fou repartida amb el seu germà Arbert.

En una data compresa entre els anys 1018 i 1029 Ermengol II, comte d'Urgell (1010 - 1038), féu promesa de penyora i de reconeixement al seu cosí Berenguer Ramon I el Corbat (1018 - 1035) dels castells d'Alòs, Balaguer, Montmagastre, Malagastre, Artesa i Rubió i endemés, l'un i l'altre es feren mútua donació, en cas de mort: Ermengol, de tot el seu comtat d'Urgell, i Berenguer, de tot el Bisbat de Barcelona i d'altres propietats. I, entre d'altres coses, està escrit: *Et quando habuerit predictus Berengarius Gerundensem comitatum solidum de potestate Ermessindis comitisse, det Berengarius ad Ermengaudum iam dictum liberan terram centum modiorum frugum et fructum ad mensuram de Gerundense, sine enganno iam dicti Ermengaudi; et comendet supradictus Berengarius ad iam dictum Ermengaudum vicecomitem cum ipso honore quod habuerit in comitatu Gerundensi per manum comitis, aut Arbertum Amatatum cum suo honore comitali que tenet.* que, traduït, diu: «I quan haurà tingut Berenguer el comtat gironí, sòlidament, de la potestat d'Ermessenda, comtessa, doni Berenguer a Ermengol una terra lliure de 100 modis de granes i de fruits, a mesura de Girona, sense engany d'Ermengol, i encomani Berenguer a Ermengol el Vescomte, amb el mateix càrrec que haurà tingut en el comtat gironí per mà del comte o d'altra manera, a Arbert Amat, amb el seu càrrec comtal que té»⁵⁵.

D'aquest escrit en ressalta clarament que Arbert, fill d'Amat, era vescomte de Girona en un temps comprès entre 1018 i 1029, però com sigui que l'any 1025 encara era vescomte el seu pare, aquest document, doncs, ha d'ésser fet entre els anys 1025 i 1029.

⁵⁴ Apèndix II bis.

⁵⁵ Francesc Miquel Rossell, prevere, *Liber Feudorum Maior*, vol. I, Barcelona, 1945, pp. 158-164.

Quan es consagrà el bisbe de Barcelona, Guadalt Domnuci, l'any 1029, se'n féu una escriptura que fou firmada, entre d'altres, per la comtessa de Barcelona, Ermessenda, i, seguidament, per *Arbertus vicescomite*. Atenent que aquest no podia ésser el vescomte de Barcelona perquè aleshores ho era Bernat Udalard (1014 vers 1041) i que, com hem dit, entre 1025 i 1029 Arbert Amat era vescomte de Girona, estem segurs que aquesta firma li correspon⁵⁶, atesa la preferència que sempre demostrà Ermessenda pel comtat i la ciutat de Girona, de la qual era bisbe el seu germà Pere Roger (1010 - 1051)⁵⁷.

ERMESSENDI DE MONTSORIU casada amb GRAU DE CABRERA
(vers 1029 - vers 1033 i morta 1057) (vers 1033 i mort vers 1050)

Ermessenda era filla d'Amat de Montsoriu i de la seva esposa Sança i la seva pubilla i hereva, a la mort del seu germà Arbert; per tant, en casar-se amb Grau de Cabrera, aportà a aquest el vescomtat de Girona i es fongueren dos llinatges i dos patrimonis que tenien possessions des del Cabrerès fins a Blanes i Lloret de Mar, passant per les Guilleries i la Selva, amb els castells de Cabrera, Montsoriu, Argimon i Blanes. També a Girona tenien un castell i fortificacions i una torre anomenada la Torre Vescomtal⁵⁸.

Ja hem anomenat abans les herències que rebé Ermessenda donades pels seus pares, tant en vida com després de la mort del seu germà Arbert.

En la documentació històrica d'aquesta època apareixen dos membres de la casa de Cabrera que, a part conjectures arriscades, no sabem el grau de parentesc que tenien amb el Grau de Cabrera que estudiarem a continuació; són els següents:

⁵⁶ S. Puig, *Episcopologio* ..., pp. 103-104.

⁵⁷ Opina S. Sobrequés (a *Els grans comtes de Barcelona*, pp. 37-38) que el comtat i bisbat de Girona, pel qual Ermessenda manifestà sempre una preferència assenyalada, aquesta els podia haver rebut en dot del seu marit.

⁵⁸ Està documentada l'any 1054 (*Cartoral de Carles Many* ..., p. 30) i el castell del Vescomtat que, segons Pla i Cargol, estava agafat a la muralla baixant de la Porta Rufina. A la part externa de la muralla, diu que encara es veuen algunes restes del castell en el pany del mur medieval, corresponent al pati de la primera casa a l'esquerra de la Pujada de Sant Domènec (Joaquim Pla i Cargol), *Gerona Històrica*, Girona - Madrid, 1940, p. 44, i J. Botet i Sisó, volum *Provincia de Gerona*, de la *Geografia General de Catalunya*, p. 227).

Gaufred de Cabrera (entre 1010 i 1017).- Mossèn Antoni Pladevall en té notícies d'entre 1010 i 1017⁵⁹.

L'any 1017 apareix en l'acta institucional del bisbat de Besalú com a *Gaufredi ex castro Caprerensi*⁶⁰. Per tant, suposem que era el possessor del castell de Cabrera, i que el succeí immediatament Grau de Cabrera.

Ramon de Cabrera (1011).- El dia 3 de juny de 1011 acompanyà els comtes de Barcelona i d'altres personalitats quan s'atengué la queixa de l'abat de Sant Cugat, Guitard, sobre les malifetes que feia Geribert amb béns del seu monestir⁶¹.

Quant a Grau de Cabrera, apareix per primera vegada el dia 26 d'agost del 1019, quan assistí, com hem dit abans, amb el seu futur sogre Amat, vescomte de Girona, al judici que tingué lloc sobre l'alou d'Ullastret entre Ermessenda, comtessa de Barcelona, i Hug, comte d'Empúries. És anomenat *Geraldo Caprariensi*.

El bisbe d'Osona, Oliba, assistí a un concili a Narbona i allí, davant de l'arquebisbe Guifred i d'alguns bisbes, exposà els perjudicis que sofria la seva església per part de 14 injustos usurpadors dels seus béns, i entre aquests hi ha el nom de *Geraldo Caprariensi*, que, no dubtem, és el mateix que l'any 1035, com veurem ens consta com a vescomte de Girona. Aquest document, que no porta data, segons Mn. Antoni Pladevall fou fet l'any 1019 o el 1020⁶².

El dia 3 de juny del 1023 assistí com a *Geraldo de Capraria*, a l'acte de restitució de l'abadia de Santa Cecília de Montserrat que feren Berenguer, comte de Barcelona, i la seva mare Ermessenda al monestir de Santa Maria de Ripoll. Firmà el document com a *Geraldus de Cabrera*, amb el cognom en català, tal com es devia pronunciar ja aleshores⁶³.

El dia 30 de juliol de 1033 es confirmà la sentència a favor del monestir de Sant Cugat en la qüestió que hi havia entre l'abat del cenobi i Mir Geribert⁶⁴. El document està firmat per la comtessa de Barcelona, Ermessenda, i a continuació per *Sis Guirallus, vicecomes*, o sigui

⁵⁹ Mn., Antoni Pladevall, *El comtat d'Osona a mig segle XIV*, Barcelona, 1972, p. 9.

⁶⁰ F. Monsalvatge, *Noticias Históricas*, vol. I, Olot, 1889, ap. XV.

⁶¹ *Cartulario de Sant Cugat del Vallès*, vol. II, pp. 83-85.

⁶² *España Sagrada*, t. 28, Madrid, 1774, p. 127.- Per la data: Antoni Pladevall, *Els senescals dels comtes de Barcelona durant el segle XI*, en *Anuario de estudios medievales*, núm. 3, Barcelona, 1966, p. 112.

⁶³ *Marca Hispanica*, col. 1035-1037.

⁶⁴ *Cartulario de Sant Cugat del Vallès*, vol. II, pp. 184-189.

Ses Grau, vescomte, que creiem que és el nostre Grau de Cabrera. Cal recordar que la comtessa de Barcelona, Ermessenda, encara no havia renunciat al comtat de Girona, i també la seva preferència per Girona, on fins i tot es retirà a viure, al costat del seu germà el bisbe Pere Roger; per tant, no és estrany que molt sovint vagi acompanyada la seva signatura per la dels vescomtes de Girona, que li foren fidels fins a la mort.

En el testament de Gilabert de Cruïlles, del 7 d'abril del 1035, aquest posà els seus fills sota la guarda i poder del vescomte Grau, del bisbe Pere i de Ramon, el seu senyor ⁶⁵.

El 30 de juny del 1036 Grau i Ermessenda, vescomtes, venen un alou al comtat d'Osona, a prop de Sant Feliu Sasserra, a Ramon, ardiaca, i el vescomte firmà el document de pròpia mà. Hi ha la particularitat que la data està mal interpretada, ja que mentre que el mateix Miret diu que el document és datat del 2 de les calendes de juliol de l'any 5 del rei Enric, l'atribueix al 2 de juliol del 1035 ⁶⁶.

El dia 4 de juny del 1038 el matrimoni fundà el monestir de Sant Salvador de Breda, al qual feren moltes donacions, per remei de les seves ànimes i per descans dels seus pares, germans i germanes i altres parents. En aquesta acta es fa menció que algunes de les coses donades al cenobi havien pervingut a Grau de Cabrera per la donació que n'hi féu Arbert, cunyat seu, en vida i amb plena memòria i, després de la seva mort, pel seu testament, que fou confirmat en el seu judici. Ateses aquestes paraules, és probable que el matrimoni de Grau i Ermessenda es celebrés ja en vida d'Arbert ^{66 bis}.

Girallus, vicescomes, és un dels que firmaren el document de consagració de la nova catedral de Vic del dia 31 d'agost del 1038. Aquesta firma és igual que la que està en el pergami núm. 933, calaix 6, de l'Arxiu Episcopal de Vic, però tenen la particularitat d'anar acompanyades de rúbriques o senyals una mica diferents ⁶⁷.

L'any 1040, en un plet entre el bisbe de Barcelona, Gilabert, i Eliarda sobre certs drets a l'església de Sant Boi, del terme de Cervelló, Guifred, jutge de Barcelona, va dir *deducere volo qualiter apud civitatem*

⁶⁵ Cartoral ..., pp. 25-26.

⁶⁶ Apèndix II i J. Miret i Sans, *Investigación histórica sobre el vizcondado de Castellbó*, Barcelona, 1900, pp. 82-83.

^{66 bis} Apèndix II bis.

⁶⁷ Vegeu la nota núm. 66 i *España Sagrada*, t. 28, ap. XIII, i *Història de Catalunya*, II, Salvat Editors, Barcelona, 1979, p. 49 (fotografia).

Barchinonam ante hostium ecclesie Sancti Iusti sub ipso porticu instantibus Giraldo Gerundensium vice comite et Guillelmo Montiserratis ⁶⁸.

El dia 8 d'abril del 1044, Eruig empenyorà a Geribert, germà seu, una vinya en el terme de Pont, parròquia de Sant Andreu (Barcelona), que afrontava, a ponent, amb una altra vinya del fill de Grau, vescomte ⁶⁹.

El 18 de novembre del 1044 el matrimoni *Mirabili* i *Gisol* vengué a Guitart una peça de vinya amb arbres situada a la parròquia de Sant Pere de Roda, comtat d'Osona, en el lloc anomenat Esplugues. La peça afrontava al nord amb terra de Grau i del seu fill Ponç, vescomte ⁷⁰.

Segons el pare Villanueva ⁷¹, Grau de Cabrera ja era mort l'any 1050 i la data no en degué ésser gaire allunyada, ja que el mateix any, quan Ramon Berenguer I donà un alou a Camarasa al monestir de Ripoll, el document fou firmat pel seu fill Ponç Grau, vescomte ⁷².

La seva vídua, la vescomtessa Ermessenda, apareix el 31 de maig del 1054 en companyia de la comtessa de Barcelona, també del mateix nom, quan assistiren a la donació de propietats en el bisbat de Girona que féu el clergue Guitart a la Canònica de la Seu de Girona ⁷³. Consta que el document fou fet en el cor de la catedral de Girona.

El dia 21 de març del 1055 Bernat Tedmar féu una conveniència amb els comtes de Barcelona, Ramon Berenguer I i Almodis, sobre la quarta part dels delmes de la parròquia de Sant Martí de Palafrugell, promettent ajudar els comtes contra tothom, però n'exceptua Ponç Grau i la seva mare Ermessenda, vescomtessa ⁷⁴.

És, probablement, d'entre 1050 i 1057 un document pel qual se sap que la vescomtessa Ermessenda posseïa el castell de Malavella (a Caldes de Malavella) per la comtessa de Barcelona, Ermessenda ⁷⁵.

L'escriptura que indica la filiació d'Ermessenda no porta data, però fou feta entre l'any 1035, en què morí Berenguer Ramon I, el Corbat,

⁶⁸ *Investigación histórica ...*, p. 82.

⁶⁹ Mn. J. Mas, *Notes ...*, t. IX, p. 264.

⁷⁰ Arxiu Episcopal de Vic.- Calaix núm. 6, perg. núm. 1402.

⁷¹ *Viage ...*, XIV, p. 201.

⁷² *Investigación histórica ...*, p. 83.

⁷³ Vegeu la nota núm. 58.

⁷⁴ *Liber Feudorum Maior*, I, pp. 416-417.

⁷⁵ A.C.A.- *Traslado de escrituras sin fecha*, t. IX, doc. 41, ff. 60-61.

comte de Barcelona, i el 1057, en què renuncià als seus dominis (i entre ells el comtat i el bisbat de Girona) la vella comtessa de Barcelona, Ermessenda, a favor del seu nét, el comte Ramon Berenguer I el Vell ⁷⁶. En ella Ermessenda, filla que fou d'Amat i de Sança, jura que d'aquella hora en avant serà fidel a Ramon, comte (Ramon Berenguer I, el Vell), fill de Berenguer, comte, i de Sança, comtessa, per raó dels seus dominis, exceptuant el que Ermessenda, comtessa (la vella vídua del comte Ramon Borrell), es retingué a la ciutat de Girona i al seu comtat, fins aquell dia en què finaran totes les seves renyines amb ell, ja que li ha de guardar fidelitat mentre visqui i, després que sigui morta, semblantment li donarà ajuda de tot això per tenir-ho i haver-ho, talment com li dona de totes les altres propietats sobreescrites, fidelment i sense engany ⁷⁷.

Molt probablement és l'Ermessenda juradora la vescomtessa de Girona mare del Ponç de Cabrera del segon document que ara descriurem, i que també, com la seva mare, es distingia per la fidelitat a la vella comtessa en les terres que governaven per ella a Girona i en el seu comtat. Aquest document fou fet entre 1050 i 1057 i hi diu Ponç, fill que fou de Grau, vescomte, i d'Ermessenda, que jura fidelitat a Ramon, comte, fill de Berenguer i de Sança, i que l'ajudarà contra tothom *excepto hoc quod Ermessindis comitissa retinuit in civitate Gerunda vel in comitatu Gerundensi ad ipsum diem quando finivit omnes suas querelas cunctas supradicto Remundo comite unde fidelitatem debeo illi portare in sua vita; et postquam illa mortua fuerit similiter adiutor ero ad te ista omnia...* ⁷⁸.

Segurament és del 1057 el sacramental que prestà Ermessenda, vescomtessa, a Ramon, comte, fill que fou de Sança, comtessa, pels seus castells de Blanes, Cabrera, Argimon i Girona ⁷⁹. Concretem la data perquè aquí ja no es fa cap excepció i per tant deu ésser posterior al 4 de juny del 1057, data en què Ermessenda, comtessa de Barcelona, renuncià als seus dominis, però anterior al 16 d'agost del mateix any, quan ja era morta la vescomtessa Ermessenda.

⁷⁶ Afinant més la data, és probable que aquest document fos fet essent Ermessenda vídua de Grau, o sigui entre 1050 i 1057.

⁷⁷ Apèndix I.

⁷⁸ Ídem III.

⁷⁹ A.C.A.- Trasllet de les escriptures en pergami sense data, tom IX, ff. 65-67.

Per les mateixes raons adduïdes sobre el document anterior, creiem que també és del 1057 el jurament que prestà Ermessenda, vescomtessa, a Almodis, comtessa (es tracta de la tercera esposa de Ramon Berenguer I), filla d'Amèlia, comtessa, pels seus castells de Blanes, Argimon i Girona⁸⁰.

La vescomtessa de Girona, Ermessenda, morí l'any 1057 i el 16 d'agost del mateix any els marmessors del seu testament, que eren el seu fill Ponç Grau, vescomte, Arbert, ardiaca d'Osona, Bernat Tedmar (segurament és el seu fidel del document del 1055), Borrell (Déu ?), Amat Retfret, Ramon Vidal, Guillem Dalmau, vescomte, i Berenguer Ató, feren donació (que segurament els havia manat la testadora) de la quarta part de l'església de Sant Esteve de Tordera i de l'església de Raminyó, entre d'altres coses, al monestir de Sant Salvador de Breda⁸¹.

PONÇ GRAU I DE CABRERA (v. 1050 - v. 1105)

Casat amb Ledgarda de Tost (v. 1050 - 1072), Beatriu (1062 - 1066), Sibil·la (1068) i Anglesa (1076 - 1080).

Era fill de Grau de Cabrera i de la seva esposa Ermessenda de Montsoriu.

Fou un dels personatges més destacats de la nissaga dels Cabrera.

La primera notícia que tenim d'aquest vescomte, quan encara devia estar en la infància més tendra, ens la proporciona l'acta de fundació del monestir de Sant Salvador de Breda⁸² quan hi diuen els seus pares que tot el preescrit ho donen a Déu i al cenobi, entre d'altres coses, per la salut del seu fill Ponç i perquè Déu omnipotent el deslliuri de totes les seves tribulacions i dels seus enemics.

Encara en vida dels seus pares, com hem vist, és anomenat en les dues escriptures sobrementades de l'any 1044, amb la particularitat que en la del 18 d'abril se l'anomena vescomte.

Essent, segurament, el seu pare Grau difunt (segons hem dit) l'any 1050 Ramon Berenguer I donà un alou a Camarasa al monestir de

⁸⁰ Apèndix IV.

⁸¹ Ídem V.

⁸² Biblioteca del Palau de Peralada.- Transcripció, treta de l'original, feta a Barcelona en el segle XVIII pel notari de Palafolls, Onofre Just, en un manuscrit titulat *Donacions y Privilegis del Real Monestir de Sant Salvador de Breda*, pp. 1-5.

Ripoll, donació que és firmada per Ponç Grau, vescomte, i també per Arnau Mir de Tost. Segons Miret i Sans⁸³, això és indicatiu d'haver-se celebrat ja el matrimoni de Ponç amb Ledgarda, pubilla del brau Arnau, un dels més famosos lluitadors catalans de la Reconquesta. Amb aquest matrimoni els Cabrera, que ja dominaven un territori vastíssim, adquiriren el que seria vescomtat d'Àger (títol i dominis), i encara va ser la primera empremta del seu accés al comtat d'Urgell.

Ja hem vist anomenat el vescomte Ponç Grau I el 21 de març del 1055, a la nota 74.

El 29 d'agost del 1055 el comte de Besalú arribà a un conveni amb el bisbe de Girona, a petició del vescomte Ponç Grau I i d'altres pròcers, pel qual el bisbe consagrà l'església de Santa Maria del castell de Besalú. Després, el comte donà al bisbe tots el usatges, albergs i altres coses que tenia en la senyoria de Bàscara⁸⁴.

El 12 de novembre de 1056 apareix com a testimoni en el document d'esponsalici que féu Ramon Berenguer I a la seva esposa Almodis pel qual li donava en dot el comtat i el bisbat de Girona, entre d'altres coses⁸⁵.

El 7 de maig del 1057 Ramon Berenguer I i Almodis, comtes de Barcelona, demanaren a Ramon Seniofred el fisc de Llagostera en presència de molts nobles entre els quals és anomenat davant de tots Ponç Grau I. Després de diversos plets, els comtes donaren a Seniofred els Olius⁸⁶.

Per aquest temps es féu un conveni entre Guillem II, comte de Besalú, anomenat el *Trunnus* (1052 - 1066), i el comte Ramon Berenguer I de Barcelona. Per part d'aquest comte s'anomenen 16 personatges i, al davant de tots, Ponç Grau I⁸⁷.

Bofill, fill de Jocelendis, entre 1053 i 1071 prestà homenatge als comtes de Barcelona, Ramon Berenguer I i Almodis, pel qual diu que no els privarà de la seva fortalesa, anomenada Tallada, per guerrear contra el vescomte Ponç Grau I i els seus en cas que estiguessin en guerra contra ell⁸⁸. Aquesta guerra o conflicte tingué lloc, com veurem més endavant.

⁸³ *Investigación histórica* ..., p. 83.

⁸⁴ Villanueva, *Viage* ..., XV, Madrid, 1851, apèndix XXII.

⁸⁵ *Liber Feudorum Maior*, I, pp. 518-520, i *España Sagrada*, t. 43, Madrid, 1819, pp. 372-375.

⁸⁶ A.C.A.- Perg. núm. 203 de Ramon Berenguer I i *Liber Feudorum Maior*, I, pp. 411-412.

⁸⁷ Francesc Monsalvatje, *Noticias Históricas*, vol. XV, Olot, 1908, pp. 281-283.

⁸⁸ J. Balari, *Orígenes históricos de Cataluña*, Barcelona, 1899, p. 419.

Com hem vist, entre 1050 i 1057 Ponç, fill que fou de Grau i d'Ermessenda, jurà fidelitat a Ramon Berenguer I⁸⁹. En una data compresa entre 1057 i 1071 Ponç, vescomte, fill d'Ermessenda, vescomtessa, jurà fidelitat a Almodis, comtessa, i prometé donar-li la potestat, les vegades que ella li ho demanés, dels castells de Blanes i Argimon i dels castells i torres que tenia o tingués més endavant a la ciutat de Girona i de les fortificacions que hi havia o hi hagués en els mateixos castells⁹⁰.

Entre els anys 1057 i 1076 Ponç, vescomte, fill d'Ermessenda, vescomtessa, jurà fidelitat a Ramon Berenguer I pels castells de Blanes, Argimon i Cabrera i per les torres i fortaleses que tenia a la ciutat de Girona o que hi tingués més endavant⁹¹.

El 25 de setembre del 1057 Ermessenda, comtessa de Barcelona, féu testament en el qual es llegeix que deixa al cenobi de Sant Daniel (Girona) 20 unces d'or que li deu Ponç, vescomte, per les quals li té en penyora el seu alou de Pedrinyà, i si no les paga al cenobi i a la seva abadessa dintre dels 30 dies que la testadora sigui morta, l'esmentat alou passarà a poder del cenobi⁹².

L'any 1059 formà part de la selecció de personatges que pronunciarren nova sentència sobre el litigi que hi havia entre el comte de Barcelona, Ramon Berenguer I, i el rebel i poderós Mir Geribert⁹³.

El mateix any 1059 el trobem a la comarca de Vic, quan va pactar amb el bisbe de Vic, Guillem de Balsareny, la utilització de la torre i de la fortalesa de Vilagelans, veïna de Roda⁹⁴.

El 23 d'octubre d'aquell any, Ponç Grau I celebrà un conveni amb el bisbe de Vic sobre una terra a Osona, en el text del qual es llegeix: *donat predictus episcopus ad Geraldum filium ipsius Poncii vice comitis eo modo ut sit clericus Sancti Petri sedis Vici*⁹⁵.

La probable guerra o conflicte anunciada abans entre Ponç Grau I i els comtes de Barcelona tingué lloc, ja que per transigir les seves desavinences amb els comtes el 10 de setembre de 1061 celebrà un conveni

⁸⁹ Apèndix III.

⁹⁰ Ídem VI.

⁹¹ A.C.A.- Perg. núm. 206 de Ramon Berenguer I i *Liber Feudorum Maior*, I, pp. 425-427.

⁹² *Liber Feudorum Maior*, I, pp. 520-522.

⁹³ *Diccionari biogràfic*, I, Albertí editor, 1ª edició, Barcelona, 1966, p. 385.

⁹⁴ *El comtat d'Osona* ..., p. 10.

⁹⁵ *Investigación histórica* ..., p. 84.

amb ells promentent ser-los fidel, fer justícia dels seus homes pels comtes, obligant-los a esmenar el mal fet, cedir l'església de Sant Feliu de Celrà en poder del bisbe de Girona, Berenguer, i obligar Bernat de Bernat a esmenar la presa que els féu. En aquest document hi ha unes paraules molt importants per a la genealogia de la casa de Cabrera: *Item predictus vicecomes (Ponç Grau I) convenit iam dictis comiti et comitisse (els comtes de Barcelona) ut, exceptas ipsas franchedas quas Amatus, avus suus, tenuit et exceptis illis quas Gerallus, pater suus, acaptavit per castellis de Ecclesiis Albis, de aliis omnes franchedas quas predictus vicecomes tenet modo, faciat inde directum iam dictis comiti et comitisse tunc, quando ipse comes et comitissa pactaverint. alias franchedas cum ipsos comdors de Gerundes*⁹⁶.

Com fa notar (amb carta particular) Josep Maria Pons i Guri, el vescomte Ponç Grau I anomena les franqueses que tenia el seu avi Amat i les diferencia de les que aconseguí el seu pare Grau, cosa que aferma la creença que aquest seu avi ho era de part de mare, perquè si ho hagués estat de part de pare no calia fer distincions entre unes i altres propietats.

El 10 de setembre del 1062 restituí l'alou de Massanes (la Selva) al monestir de Sant Cugat del Vallès. Aquest alou el 25 de novembre del 1051 havia estat donat al monestir per Riquilda, esposa d'Oliba⁹⁷ i, a la mort de Riquilda, Ponç Grau I se n'apoderà dient que hi tenia dret per autorització de Riquilda, cosa que no pogué provar. Per tant, Ponç Grau I i la seva esposa Beatriu van evacuar el dit alou i el van restituir a Sant Cugat⁹⁸.

L'any 1064 assistí, junt amb la comtessa de Barcelona, Almodis, i gran multitud de cavallers que havia convidat el comte Ponç d'Empúries, a la consagració de la sumptuosa basílica de Castelló d'Empúries, que efectuà el bisbe de Girona, Berenguer Guifred⁹⁹.

El 2 de setembre del 1066 s'atorgà un conveni entre el bisbe d'Osona, Guillem, i Ponç, vescomte de Girona, i la seva esposa Beatriu, pel qual el bisbe encomanà a Ponç Grau I el castell de l'Avellana¹⁰⁰. Diu Miret

⁹⁶ *Liber Feudorum Maior*, I, pp. 423-425.

⁹⁷ *Cartulario de Sant Cugat del Vallès*, vol. II, pp. 261-262.

⁹⁸ *Ídem, ídem*, pp. 291-292.

⁹⁹ F. Monsalvatge, *Noticias Históricas*, I, pp. 133-134.

¹⁰⁰ *Investigación histórica ...*, p. 85.

i Sans que aquesta Beatriu (que ja l'hem vista l'any 1062) se suposa que és la mateixa Ledgarda, ja que era freqüent en aquella època que una mateixa senyora usés dos o més noms diferents. Ledgarda o Beatriu tingué un tercer nom; l'any 1068, com veurem s'anomenava Sibil.la, i el pare Villanueva diu que aquesta era la mateixa Ledgarda. Del 1076 al 1080, com veurem més endavant, també apareixen els noms d'Engèlsia, Inguíltsia, Anglesa i Anglesola, però no és segur que es tracti d'ella.

Segons un document, que ha estat considerat fals, del 25 de març del 1067, fou testimoni de la donació de Barberà que féu *Berenger, comite et Regis de Barchinona* (és Ramon Berenguer I) a Ermengol, comte d'Urgell¹⁰¹.

Quan Arsenda, muller d'Arnau Mir de Tost, féu testament, pel maig del 1068, llegà el castell d'Artesa a Ledgarda —la seva filla gran, esposa de Ponç Grau I— i a Grau Ponç el seu nét, fill de Ledgarda i de Ponç Grau I¹⁰².

El dia 4 d'octubre del 1068 assistí, amb l'esposa Sibil.la, a la consagració de l'església romànica del monestir de Sant Salvador de Breda pels bisbes Berenguer Guifred, de Girona (1051-1093), i Berenguer, de Barcelona (1061-1069)¹⁰³. Aquest monestir havia estat fundat el 4 de juny del 1038 pels pares de Ponç Grau I, Grau de Cabrera i Ermesenda de Montsoriu.

En una època no prou definida, com veurem de seguida, encapçalà la llista de personatges que assistiren a la promulgació del cèlebre còdex dels Usatges, fet que demostra la preeminència que ocupava en la cort dels comtes de Barcelona, i que continuà en la dels fills i la del nét de Ramon Berenguer I. Segons la *Marca Hispànica*, col. 456, la famosa llista fou redactada el 1068; Miret i Sans¹⁰⁴ diu que ho fou vers el 1071, mentre que Santiago Sobrequés li assigna la data vers el 1110¹⁰⁵.

Poc abans de morir, Arnau Mir de Tost, sogre de Ponç Grau I, féu testament l'onze d'agost del 1071, pel qual va deixar a la seva filla la vescomtessa Ledgarda i al seu nét Grau els castells de Montmagastre, Comezols, Gavarrera, Alòs, Peramola i Sant Jaume. També diu el testa-

¹⁰¹ *Liber Feudorum Maior*, I, pp. 268-269.

¹⁰² P.C., *Castell d'Artesa*, a *Els castells catalans*, VI, 1ª part, Barcelona, 1979, p. 256.

¹⁰³ Villanueva, *Viage ...*, XIV, apèndix XVI.

¹⁰⁴ *Investigación histórica ...*, p. 87.

¹⁰⁵ *Els grans comtes de Barcelona*, p. 78.

dor que tota la senyoria i el domini que s'havia retingut sobre el castell d'Àger i la resta de terres que donà a l'abadia de Sant Pere d'aquell lloc, passaran el seu nét Grau i als pares d'aquest, el vescomte Ponç Grau i Ledgarda, juntament amb els castells de Pilzà, Purroi, Cercedo, Santa Elzinia i Queralt ¹⁰⁶.

Junt amb l'esposa Ledgarda, el 10 de gener del 1072, féu donació de la meitat del castell de Montclús, prop d'Àger, vers el sud ¹⁰⁷.

Mort Arnau Mir de Tost entre l'11 d'agost del 1071 i el 10 de gener del 1072, esclatà de sobte una guerra, que ja estava encesa l'onze de desembre del 1072, entre el veconte Ponç Grau I i el comte Ermengol IV d'Urgell. En efecte, en aquesta data i amb motiu de la guerra, Ponç, vescomte de Girona, i el seu cunyat el comte de Pallars celebraren un conveni pel qual Ponç i l'esposa Ledgarda posaren el castell de Bellmunt, exceptuant la fortalesa de Fezed, en penyora del comte ¹⁰⁸. Fetes les paus, el nostre vescomte i el seu fill Grau signaren una concòrdia amb Ermengol de Gerp el 7 d'abril del 1074, en virtut de la qual els dos primers reberen en feu el castell i la vila d'Àger i també Alòs ¹⁰⁹.

Després d'aquests fets, Ponç Grau I i el seu fill Grau es guanyaren de tal forma la confiança del comte que aquest, en els seus testaments, deixà el seu fill menor de 15 anys i també el comtat d'Urgell sota la tutela, *in baiulia*, de Ponç i de Grau, endemés d'altres personatges ¹¹⁰.

El 16 d'abril del 1074 el comte d'Urgell, Ermengol IV, va donar al vescomte Ponç Grau I i a Grau, fill seu, tots els castells i quadres que li pertanyien per successió dels seus pares al comtat d'Urgell, i que afronten: Per llevant, amb la Noguera Pallaresa; a migdia, dintre d'Espanya (amb terra de moros); a occident, amb el riu Guart (més enllà de la Noguera Ribagorçana), i al nord, amb el cim d'Ares (Montsec) ¹¹¹.

Un document del 25 de setembre del 1075 diu: *Ego Poncius Geraldí vicecomes et Gerallus filius meus donatores sumus vobis Bernardo Erimani et uxori tue Guilla simulque etiam fratri tuo Gaucerando Erimani... alaudium nostrum videlicet quadram meam, et advenit nobis mihi Poncio per larguicionem domini Arnaldi et per Ledgardis filiam eius uxo-*

¹⁰⁶ *Investigación histórica ...*, pp. 77-79.

¹⁰⁷ Fra. Pere Sanahuja, *Història de la ciutat de Balaguer*, Barcelona, 1965, p. 114.

¹⁰⁸ *Investigación histórica ...*, pp. 79-80.

¹⁰⁹ P.C., *Castell d'Alòs*, a *Els castells catalans*, VI, 1ª part, p. 249.

¹¹⁰ *Història de la ciutat de Balaguer*, p. 114.

¹¹¹ P.C., *Castell d'Àger*, a *Els castells catalans*, VI, 1ª part, p. 221.

rem meam et mihi Gerallo per genitricem meam; aquest alou estava situat a Aglarill ¹¹².

El dia 6 d'agost del 1076, junt amb l'esposa *Engèlsia* i el seu fill Grau, feren donació a Santa Maria de Solsona dels alous que posseïen en el terme del castell d'Olius ¹¹³.

El dia 12 de juny del 1078 encomanà el castell d'Avellana, que el tenia pel bisbe de Vic, a Guillem Borrell ¹¹⁴.

Ponç Grau I estigué present, junt amb el vescomte de Barcelona i els bisbes de Girona i Barcelona, quan poc després de morir Ramon Berenguer I, el Vell (1076), Ramon Berenguer II es trobà en la necessitat de prometre al seu germà Berenguer Ramon II que partiria amb ell els estats i alous de la forma que ho havia disposat el seu difunt pare, promesa que fou ratificada més tard, el 18 de juny del 1078, per una altra escriptura en presència del mateix vescomte de Girona i de Ramon Folc de Cardona ¹¹⁵.

El 6 d'agost del 1079 va fer cessió, junt amb l'esposa *Inguïlsia* i el seu fill Grau Ponç, a Guillem Miró de tot el que es retenien en el castell de Montoliu ¹¹⁶.

L'any 1079 firmà la donació que els germans Ramon i Berenguer, comtes de Barcelona, feren del castell d'*Angulariola* a Berenguer Gombau ¹¹⁷.

El 6 de juny del 1080 el bisbe de Vic, Berenguer, li donà en empenyament la meitat d'una parròquia, que desempenyaria en donar el vescomte o els seus hereus terra per mantenir dos cavallers armats en els llocs escripturats, on consten Espinelves, Collspina, Cabrera, Congost i Orís, i mentre no es lliurés aquesta terra tindria la meitat d'aquella parròquia de Cervià (és l'actual Sant Feliu de Torelló) el vescomte, en nom de Sant Pere i del seu bisbe, i després de la seva mort, el seu fill Pere (que ja era canonge), el qual tindria també la propietat de Seniofred, que el bisbe Guillem donà al vescomte, continuant després d'aquest

¹¹² *Investigación histórica ...*, pp. 80-81.

¹¹³ P.C., *Castell d'Olius*, a *Els castells catalans*, VI, 1ª part, p. 64.

¹¹⁴ Lluís Nicolau d'Olwer, *Clarícies per la història dels vescomtes de Girona - Cabrera*, publicat per la Societat Catalana d'Heràldica, *Anuari Heràldic*, 1917, pp. 100-101.- L'autor atribueix a aquest document la data equivocada del 12 de juny de 1099.

¹¹⁵ Pròsper de Bofarull, *Los condes de Barcelona Vindicados*, vol. II, Barcelona, 1836, p. 111.

¹¹⁶ Frederic Udina, *El Llibre Blanch de Santes Creus*, Barcelona, 1947, pp. 21-22.

¹¹⁷ *Investigación histórica ...*, p. 86.

els seus germans. El vescomte donà en satisfacció al bisbe l'entraa. la sortida a la Torre de Vilagelans i al castell de l'Avellana i a les seves fortaleses, amb facultat de fer des d'allí guerra a qui volgués, exceptuant el comte de Barcelona. Item, el vescomte prometé servir el bisbe en hosts i cavalcades personalment, si no hi estigués el bisbe de Girona. Si hi estigués, contribuiria amb 20 cavalls a cost seu ¹¹⁸.

El dia 14 de juliol del 1080 Ramon Berenguer II i el seu germà Berenguer Ramon II donaren a ell i a la seva esposa *Anglesa* o *Anglèsola* (que deu ésser la mateixa *Engèlsia* que hem vist l'any 1076 i la *Ingúlsia* del 1079) i al seu fill Grau Ponç el castell anomenat Montornès i abans dit *lo Sor* ¹¹⁹.

El dia 1 d'agost del 1080, davant d'ell i del seu fill Grau, es féu una conveniència entre Guillem, abat de Sant Pere d'Àger, i Bertran Borrell sobre el castell d'Estagna ¹²⁰.

El pergamí del segle XI núm. 4230 del mateix fons tracta d'això, però és incomplet i sense data.

Ponç Grau I és mencionat, el 10 de desembre del 1080, com un dels deu millors homes de Ramon Berenguer II fiadors del conveni amb el seu germà Berenguer Ramon II, pel qual Ramon cedí a aquest el castell de Barberà, la meitat de la Bleda, Carcassona i Redés ¹²¹.

L'any 1080 o el 1081 firmà el conveni entre el comte de Barcelona, el bisbe i la Canònica de Vic i Guillem Bernat i el seu fill sobre les esglésies de Sant Pere que estaven en el suburbi del castell de Gurb ¹²².

El 23 de juny del 1084 fou testimoni de la venda que féu Berenguer Ramon II, comte de Barcelona, a Berenguer Bernat de Granera i a la seva muller, Guília, d'un alou a Copons, comtat de Vic ¹²³.

L'any 1085 o el 1086 firmà l'escriptura de definició i evacuació que feren els esposos Bernat Guillem i Guisla a favor del senescal Guillem Ramon i del seu germà Arbert Ramon de tot l'honor que tenia Arnau Ramon de Girona, excepte l'església de Sant Cebrià de Lladó ¹²⁴.

¹¹⁸ *España Sagrada*, t. 28, pp. 156-157.

¹¹⁹ Arxiu Medinaceli de Sevilla.- Fons Cabrera i Bas, carpeta 22, manual titulat *Notas de actes de Cabrera*, f. 81, document triplicat.

¹²⁰ Biblioteca de Catalunya.- Reg. de perg., núm. 4210.- 4-VI-2.

¹²¹ *Orígenes històrics de Cataluña*, p. 420..

¹²² *Investigación histórica* ..., p. 86.

¹²³ *El Llibre Blanch de Santes Creus*, pp. 24.25

¹²⁴ *Investigación histórica...*, pp. 86.

Ell i el seu fill Grau, el dia 7 de juny del 1086, atorgaren, amb aprovació del bisbe de Vic, del senescal i d'altres magnats, un conveni amb Berenguer Ramon, comte de Barcelona, pel qual encarregaren, en nom de tots, a Berenguer la tutela, per onze anys, del fill del seu difunt germà. Això demostra el lloc elevadíssim que el vescomte de Girona ocupava en la cort barcelonina, ja que el mateix tutor, Berenguer, en ratificar, en la mateixa data, el convingut, prometé a Ponç Grau I i als altres vassalls que tenien l'honor del seu nebot encarregar-se de la tutela i administrar-la sense frau ni engany, és a dir, que solament designà pel seu nom el vescomte i els restants són designats en conjunt ¹²⁵.

Com hem vist, el vescomte Ponç Grau I ja ocupà el primer lloc entre els personatges convocats per Ramon Berenguer I per a l'aprovació dels Usatges.

En una data compresa entre 1086 i 1105 el vescomte Ponç, fill d'Ermessenda (Ponç Grau I), prometé fidelitat a Ramon, comte, fill de Mafalda, comtesa (és Ramon Berenguer III), i prometé donar-li la potestat del castell de Blanes i de la fortificació que allí hi havia, del castell d'Argimon i de les seves fortificacions, del castell de Cabrera i de les seves fortificacions, i també de les torres i fortificacions que Ponç tenia a la ciutat de Girona ¹²⁶.

En el mateix interval del document anterior, Ponç, vescomte, fill d'Ermessenda, donà potestat a Ramon Berenguer III dels castells de Blanes, Argimon i Cabrera i de les forces que tenia al comtat d'Osona ¹²⁷.

El dia 20 de desembre del 1088 comprà, amb el seu fill Grau, als esposos Remenga i Arnau Retbal, pel preu de 800 dobles o monedes d'or, tots els castells i moltes pertinences dels comtats d'Urgell i de Berga que havia heretat Remenga del seus pares, Ramon Mir i Engèlsia. Aquests dos eren, segons totes les probabilitats, els pares de la muller de Grau Ponç, és a dir d'Elvira, la filla de Ramon Mir, com hem vist, germana, per tant, de Remenga i cunyada d'Arnau Retbal ¹²⁸.

En una data incerta, *Pontius, filius qui fuit Ermessendis, femine*, prestà sagrament a Gausfred, comte, fill de Beliardis, dona, i a Adelaïda, la seva esposa, i a Guislabert, fill d'ells, pel castell d'Ultrera ¹²⁹.

¹²⁵ *Ídem*, pp. 86-87.

¹²⁶ *Liber Feudorum Maior*, I, pp., 428-429.

¹²⁷ Arxiu Medinaceli de Sevilla.- Fons Cabrera i Bas, carpeta 22, *Notas de actes de Cabrera*, f. 69 girat.

¹²⁸ *Història de la ciutat de Balaguer*, p. 115.

¹²⁹ F. Miquel, *Liber Feudorum Maior*, II, Barcelona, 1945, p. 369.

L'onze d'abril del 1092 el comte Ermengol V d'Urgell féu donació al monestir de Ripoll de dues peces de terra amb una torre al castell de Gerb i anomena el que el seu pare havia cedit al vescomte Grau Ponç *quam pater meus dederat ad vicecomitem nomine Guiralli Pontii*. D'aquí que el pare Sanahuja cregués que en aquesta data ja havia mort Ponç Grau I, pare de Grau Ponç, però creiem que equivocadament, perquè Grau Ponç ja era vescomte en aquesta data, sí, però d'Àger i no de Girona ¹³⁰.

El 23 de juny del 1092 va ésser publicat el testament sacramental del difunt Trasver, que deixà els seus fills, feudataris, castells i honors, sota la guarda, govern i defensa, entre d'altres, de Ponç Grau I i del seu fill Grau ¹³¹.

Entre 1069 i 1106 prestà homenatge als comtes de Barcelona pel castell de Rocabertí i entre 1074 i 1102 jurà fidelitat pel mateix castell al comte Guislabert II del Rosselló ¹³².

No obstant els dubtes de Miret i Sans ¹³³, creiem que sí pertanyen al nostre Ponç Grau I les dues escriptures que ara esmentarem:

L'any 1098 un vescomte Ponç donà a Bernat Ermengol i als seus fills la capellania de Roda ¹³⁴. L'any 1102 el vescomte Ponç estigué present en la celebració del conveni entre el comte de Barcelona, Ramon Berenguer III, i Ramon Auger de Monells, sobre el trasllat d'un mercat al castell de Monells ¹³⁵.

En una data compresa entre 17 de novembre del 1093 i l'any 1106 el bisbe de Girona, Bernat Umbert (1093-1111), li encomanà el castell de Montpalau (el Maresme), i li va donar en feu la castellania i la dominatura comtal, tal com les tenia Guillem Umbert de mans del comte Berenguer ¹³⁶.

¹³⁰ *Història de la ciutat de Balaguer*, p. 116.

¹³¹ *Ídem*, p. 115.

¹³² P.C., M.O. i M.B., *Castell de Rocabertí, a Els castells catalans*, vol. II, Barcelona, 1969, P. 436.

¹³³ *Investigación histórica ...*, p. 87.

¹³⁴ *Ídem, ídem*.

¹³⁵ *Ídem, ídem*.

¹³⁶ *Cartoral ...*, p. 44.

GRAU PONÇ II DE CABRERA (1106 - 18-9-1131)

Vescomte d'Àger i de Girona.- Fill de Ponç Grau I i de la seva primera esposa, Ledgarda de Tost.

Es casà amb Estefania (1083 - 1094), Malasignada (1090 - 1093) i Elvira (1098 - 1116).

Ja el veiem per primera vegada al costat del seu pare l'any 1059, quan el bisbe de Vic li donava certa propietat si es feia clergue de Sant Pere de Vic (vegeu la nota 95). Amb això s'avença de set anys, com a mínim, la data del naixement del nostre vescomte, que S. Sobrequés la feia el 1066¹³⁷. El que fou canonge de Vic fou Pere, germà de Grau Ponç II, que ja ho era l'any 1080.

Com hem vist, el 7 de juny del 1086, ell i el seu pare atorgaren un conveni amb el comte de Barcelona Berenguer Ramon II pel qual donaren, per onze anys, a aquest la tutela del fill del seu difunt germà, o sigui del que seria Ramon Berenguer III.

Diu el pare Villanueva que d'algunes escriptures que havia vist resultava que Grau Ponç II tingué tres dones: l'any 1083 dotà la seva esposa Estefania, el 1090 estava casat amb Malasignada i el 1097, amb Elvira¹³⁸. Diu Miret i Sans¹³⁹ que és probable que les dues primeres esposes fossin una sola persona amb dos noms diferents, i els autors d'*Els castells catalans* diuen que es tractava d'una sola dona amb tres noms diferents, que era filla de Ramon Mir i que fou sepultada el dia 4 de maig del 1116 a la galilea o cementiri de davant de l'església de Sant Pere d'Àger¹⁴⁰.

Junt amb la muller Malasignada, el 3 de febrer del 1090, lliuraren a Sant Pere d'Àger les esglésies de Tragó, Valldellou, Camporrells i Naxà, els castells de les quals guanyaren als àrabs, consignant que radiquen al comtat de Barcelona¹⁴¹.

Com a vescomte (probablement vescomte d'Àger per primera vegada), junt amb els seus capitans i els seus homes, firmà una escriptura per la qual els comtes d'Urgell, Ermengol i Adelaida, el dia 29 d'octubre de 1091, consignaren a Santa Maria de Solsona la tercera part dels tri-

¹³⁷ Els barons de Catalunya, Barcelona, 1957, p. 45.

¹³⁸ *Investigación histórica ...*, p. 89.

¹³⁹ *Ídem, ídem*.

¹⁴⁰ *PC., Castell de Gerb*, a *Els castells catalans*, VI, 1ª part, p. 404.

¹⁴¹ *Història de la ciutat de Balaguer*, p. 121.

buts que pagaven al castell de Gerb els castells sarraïns de Llorenç, Castelló, Albesa i d'altres¹⁴².

El 15 de gener de 1092 féu una donació a la seva esposa Estefania¹⁴³.

El 13 de juliol de 1093, ell i la seva esposa Estefania (és la mateixa Malasignada) donaren a Sant Vicenç de Roda, al seu bisbe Raimon Dalmau i als seus canonges el castell anomenat antigament Castellió (Castillonroy, entre Albelda i Pinyana), que havien guanyat als àrabs¹⁴⁴.

El 17 de setembre de 1094, junt amb l'esposa Estefania, cedí el castell de Gavarra (prop d'Oliana) als canonges de la Seu d'Urgell¹⁴⁵.

En una data que resulta confusa (potser el 1094), atorgà, junt amb l'esposa *Malesignata*, una carta de franqueses a favor dels veïns d'Àger¹⁴⁶.

En una data compresa entre 1072 i 1095 prestà sagrament i homenatge al comte de Cerdanya, Guillem I, i a la seva esposa Sança de Barcelona, filla del comte Ramon Berenguer I i d'Almodis, pels seus castells Nou, Manresana, Bufagranes i Uluja¹⁴⁷.

Entre 1094 i 1095 donà a Gombau Bernat, en feu, els castells de Montmagastre i Gavarra, amb la meitat dels delmes, i si moria Grau Ponç II i també la seva esposa Estefania, aquell devia prestar obediència als seus fills¹⁴⁸.

Entre 1082 i 1097 prestà sagrament a Berenguer Ramon II, comte de Barcelona, pels seus castells de Cubells i Casserres, i fa constar Grau Ponç II que l'ajudarà a tenir-los per guerrear contra el comte d'Urgell i contra tots els homes i dones¹⁴⁹.

El 17 de gener de 1098, amb l'esposa Elvira, celebraren un conveni amb els comtes d'Urgell, Ermengol i Maria, pel qual els vescomtes d'Àger s'obligaren a guardar una quarta part de l'any el castell i el lloc de Gerb i a conservar-lo i fins i tot, si calia, a fer guerra contra tothom, homes i dones. Endemés, els comtes donaren als vescomtes la Suda de

¹⁴² *Ibidem*, pp. 94-95.

¹⁴³ Biblioteca de Catalunya.- Reg. de perg., núm. 4101.- 4-VI-1.

¹⁴⁴ *Història de la ciutat de Balaguer*, p. 121.

¹⁴⁵ *Investigación histórica ...*, p. 89.

¹⁴⁶ *Cartas de población ...*, I,* pp. 71-72.

¹⁴⁷ *Liber Feudorum Maior*, I, pp. 432-433.

¹⁴⁸ Biblioteca de Catalunya.- Ms. núm. 941, f. 393.

¹⁴⁹ *Liber Feudorum Maior*, I, pp. 427.

Balaguer, amb la quarta part de les seves terres i la quarta part de les cases de la ciutat i de les seves hortes¹⁵⁰.

Entre 1060 i 1098 prestà un sacramental a Ramon, comte de Pallars i fa menció del dret que deu tenir el vescomte a Àger. Al final diu: *Et adiutor ero vobis contra Ermengaudum comitem et contra cunctos homines et feminas, exceptus Sancius, regem de Aragone, et excepto Raimundo, comite Barchinonam*¹⁵¹.

L'any 1100, ell, l'esposa Elvira i els seus fills Ferrer i Bernat Grau donaren a Santa Maria de Solsona les esglésies d'Aguda, Santa Maria i Sant Gil de la vila de Torà¹⁵².

Grau Ponç II destacà, com el seu avi Arnau Mir de Tost, per les grans conquestes contra els àrabs, als quals prengué molts llocs a la banda dreta de la Noguera Ribargorçana i també a l'esquerra, entre d'altres el maligne castell d'Os. També, amb Ermengol V i el bisbe Sant Ot, prengué part en la conquesta de Balaguer de cap a final de l'any 1100 i cap a principi del 1101¹⁵³.

El 6 de gener de 1101 féu donació a l'abat d'Àger, Pere, de l'església que hi haurà —diu— al castell de Balaguer i que serà nomenada Capella i de la quarta part de totes les altres esglésies de la mateixa ciutat. Signen el donatiu, després de Grau Ponç II i la seva esposa Elvira, el bisbe Sant Ot; Ermengol V, que confirma la donació; Ponç Hug, Arnau Berenguer i Sanç de Llobera. Tots els personatges anteriors intervingueren en aquesta segona conquesta cristiana de Balaguer, fins i tot el bisbe Sant Ot i l'abat d'Àger, Pere¹⁵⁴.

En l'absència del comte d'Urgell, Ermengol V —que s'havia casat amb Maria Ansúrez, filla del comte Pere Ansúrez, senyor de Valladolid, i que per un temps havia anat a viure al reialme de Lleó—, Grau Ponç II governà l'Urgell. Aquesta circumstància va iniciar els freqüents períodes de regència dels Cabrera, que amb el temps havien d'esdevenir comtes d'Urgell. També després de la mort, l'any 1102, d'Ermengol V, el govern i la defensa del comtat d'Urgell restaren en mans del nostre vescomte, que fixà la seva residència en el fortíssim castell de Gerb i era el tutor

¹⁵⁰ *Història de la ciutat de Balaguer*, pp. 96 i 140.

¹⁵¹ *Liber Feudorum Maior*, I pp. 130-131.

¹⁵² *Investigación histórica ...*, p. 89.

¹⁵³ *Història de la ciutat de Balaguer*, p. 114.

¹⁵⁴ Apèndix VII i *Història de la ciutat de Balaguer*, pp. 105-106.

del jove Ermengol VI, que se n'havia anat a viure a Castella amb el seu avi ¹⁵⁵.

El 6 de gener de 1103, junt amb l'esposa Elvira, en acció de gràcies a Déu per les victòries que els concedia damunt de les gents sarraïnes, concedeixen (confirmen) a Sant Pere d'Àger l'església de la Suda de Balaguer, com també li consignen les esglésies de Montessor (prop d'Os), Tragó, Panella (a la banda d'Aragó), Algar, Toló, Camporrells, Naxà i Baels, tot el qual, diuen, ho havien arrabassat als pagans i ho posen a les mans de l'abat d'Àger, Pere Guillem ¹⁵⁶.

D'acord amb el testament que li havia dictat de viva veu el comte d'Urgell, Ermengol V, a la mort d'aquest, l'any 1102, Ponç Grau II traslladà el seu cadàver a l'església de Santa Maria de Solsona perquè hi fos sepultat. Això ho fa constar el nostre vescomte el 5 de març de 1103 ¹⁵⁷.

Prengué part en la conquesta definitiva de Balaguer, l'any 1105, que s'efectuà sota el comandament com a cap suprem, del comte castellà Pere Ansúrez ¹⁵⁸.

El 9 de novembre de 1105 se celebrà un conveni entre Pere Ansúrez, tutor del comte d'Urgell i els seus magnats i el comte de Barcelona pel qual s'atorgà una part de Balaguer i la Suda al nostre vescomte i en què es destaca la presència de l'esposa d'aquest, Elvira ¹⁵⁹.

Investit, probablement per primera vegada, del títol de vescomte de Girona (ja que fins ara només era vescomte d'Àger), el 17 de febrer de 1106 prestà homenatge al comte de Barcelona pels seus castells de Girona, Argimon, Blanes, Cabrera, Camarasa, Mèrida, Cubells i Estopanyà. Amb això se suposa que el seu pare Ponç Grau I ja era difunt ¹⁶⁰.

El mateix dia, Grau Ponç, vescomte, fill de Ledgarda, vescomtessa, prestà un sagramental al mateix Ramon Berenguer III pels seus castells de Blanes, Argimon i Cabrera i per totes les fortificacions que en aqueixos castells hi havia o en avant hi hauria, exceptuant els castells

¹⁵⁵ Diccionari biogràfic, II, Albertí, editor, 1ª edició, Barcelona, 1968, p. 116, i *Història de la ciutat de Balaguer*, p. 108.

¹⁵⁶ *Història de la ciutat de Balaguer*, pp. 107.

¹⁵⁷ *Ídem, ídem*.

¹⁵⁸ *Ídem*, p. 142.

¹⁵⁹ *Investigación histórica ...*, pp. 91-92.

¹⁶⁰ *Liber Feudorum Maior*, I, pp. 429-430.

de Barres, Brunyola i *Torcafelon*. Grau, vescomte, no negaria al comte la potestat d'aquests castells totes les vegades que la requerís, ni tampoc de les fortaleses que tenia per ell a la ciutat de Girona. També jura de nou que en el lloc dit *Quota* o *Ostalric* (l'actual Hostal de la Cotna ?) no hi aixecaria castell ni l'hi faria aixecar mentre visqués. Firma Grau, vescomte, entre d'altres ¹⁶¹.

En la mateixa data, el mateix comte de Barcelona li féu donació dels castells de Barres, Brunyola i *Torcafelon* ¹⁶².

En aquesta data tan repetida, Mn. Pere Renart, per manament del comte de Barcelona, Ramon Berenguer III, prestà jurament a Grau, vescomte, fill de dona Eliarda (és Ledgarda), vescomtessa, prometent que li seria fidel *com un bon senyor deu ésser a son vasall y que no construyria força en lo lloc de Hostalrich*. Aquestes paraules són d'un resum del segle XVI ¹⁶³.

El 13 d'abril de 1106, amb la muller Elvira, encomanà la Suda de Balaguer a Arnau Berenguer d'Anglesola, reservant-se el vescomte el domini dels mercaders francs, moros i jueus ¹⁶⁴.

El 18 d'abril de 1106 celebrà un conveni amb Arnau, bisbe de Vic, sobre la propietat que fou de Seniofred Elsan, donada pel bisbe de Vic al pare del vescomte feia 25 anys. El bisbe es retingué els béns que Seniofred posseïa a Vic, exceptuant l'alou de Quadres, i donà a Ponç, fill del vescomte Grau, els restants si es feia clergue de Vic, i si no, al seu germà clergue ¹⁶⁵.

El dia 5 de febrer de 1107 atorgà a l'església de Sant Pere d'Àger i al seu abat Pere Guillem, endemés d'altres coses, una sort de terres en alou a l'horta de Balaguer d'uns 8 km de llargada ¹⁶⁶.

El mateix dia, junt amb l'esposa Elvira, donà a l'església de Sant Pere d'Àger, en mà de Pere Guillem, abat, totes les esglésies *qui sunt vel erint in nostra aprisione Ispanie de Segre usque ad Cincha et in omnibus alodiis et proprietatibus nostris sive de militibus nostris quas*

¹⁶¹ *Ídem, ídem*, pp. 430-431.

¹⁶² P.C. i M.B., *Castell de Brunyola*, a *Els castells catalans*, III, p. 371.

¹⁶³ Arxiu Medinaceli de Sevilla.- Fons Cabrera i Bas, carpeta 22: *Notas de actes de Cabrera*, ff. 81-81 girat. Document quadruplicat.

¹⁶⁴ Josep Balari i Jovany, *Orígenes històrics de Catalunya*, I, 2ª edició, abadia de Sant Cugat del Vallès, 1964, p. 60.

¹⁶⁵ *Investigación histórica ...*, p. 89.

¹⁶⁶ *Història de la ciutat de Balaguer*, p. 133.

nos omnisque posteritas nostra potuerimus eripere a potestate sarracenorum. Firmen els vescomtes. Martí, prevere, va escriure el document ¹⁶⁷.

El dia 1 de maig de 1112 Ramon Ramon li jurà fidelitat ¹⁶⁸.

El 27 de maig de 1113 arribà a una concòrdia amb Ramon Berenguer III per la qual el vescomte de Girona adquirí la senyoria del castell de Montpalau ¹⁶⁹.

Amb motiu de la gran expedició catalano-franco-italiana de l'any 1114, comandada per Ramon Berenguer III, comte de Barcelona, que portà a la conquesta d'Eivissa i Mallorca, segons uns autors el nostre vescomte hi assistí, mentre que algun altre insinua que el seu ascendent polític esdevingué màxim en fer-se càrrec, junt amb el vescomte de Cardona, de la lloctinència del comte barceloní absent a Mallorca i rebutjar amb brillantesa terribles atacs sarraïns contra les terres de Barcelona ¹⁷⁰.

El 27 de gener de 1116 empenyorà, pel preu de 400 morabatins, el castell de Brunyola a Pere Ramon de Vilademany ¹⁷¹.

El dia 15 d'abril de 1116 féu donació a cinc persones dels cinc mil·lors masos d'Os i diu que els fa tal mercè per haver destrossat els alarbs i haver-los arrabassat el *malignum castrum de Os* ¹⁷².

El 3 de juny, segurament de 1116, pactà amb el comte d'Urgell, Ermengol V, i aquest es comprometé a ajudar-lo en cas que fos atacat pels àrabs, a donar-li possessió d'Os i a reemborsar-li les despeses que hi tingués fetes ¹⁷³.

El dia 12 de juny de 1116, en acció de gràcies a Déu per les victòries que li concedia contra els sarraïns, atorgà l'església d'Os a l'abadia d'Àger ¹⁷⁴.

Fou el principal conseller de Ramon Berenguer III quan aquest subjectà, el 20 de gener de 1118, el monestir de Sant Pere de Galligants (Girona) al de Santa Maria de la Grassa perquè s'hi seguís l'orde de Sant Benet. Diu el comte de Barcelona que fa aquesta donació perquè

¹⁶⁷ Biblioteca de Catalunya.- Reg. de perg. núm. 4220.- 4-VI-1.

¹⁶⁸ Ídem, ídem, núm. 4029.- 4-VI-1.

¹⁶⁹ *Liber Feudorum Maior*, I, pp. 431-432.

¹⁷⁰ *Diccionari biogràfic*, I, p. 381.

¹⁷¹ P.C. i M.B., *Castell de Brunyola*, a *Els castells catalans*, III, pp. 371-372.

¹⁷² *Història de la ciutat de Balaguer*, p. 122.

¹⁷³ Ídem, p. 123.

¹⁷⁴ Ídem, ídem.

el monestir de Sant Pere està molt dissipat i també perquè els béns de la casa, interiorment i exteriorment, estan desatesos, i no s'hi observa cap regla religiosa ¹⁷⁵.

El 29 de juny de 1118 prestà el seu consentiment a la carta de població que atorgà Ermengol VI, comte d'Urgell, a un grup d'homes que havien sostingut la defensa de Balaguer ¹⁷⁶.

El dia 1 d'agost de 1119 celebrà un conveni amb Pere Bofill ¹⁷⁷.

En una data ignorada casà la seva filla Arsenda, coneguda per Arsenda d'Àger, amb Ermengol VI, comte d'Urgell, enllaç que refermà el sòlid poder del casal de Cabrera ¹⁷⁸.

L'any 1121 encomanà els castells de Montmagastre i Gavarra a Ale-gret i li'n donà en feu les castellanies segons ho tenia Gombau Bernat ¹⁷⁹.

En una donació que féu, el 8 de març de 1121, en el terme del castell de Montmagastre, firmà ell i Ferrer, segurament fill seu ¹⁸⁰.

El dia 29 de juny de 1122, junt amb el comte d'Urgell, Ermengol VI, i el bisbe Sant Ot, repartí terres a uns meritíssims veïns de Balaguer ¹⁸¹.

El dia 8 de setembre de 1123 donà una torre a Ivars, als Molins, a Martí Adalbert i a la seva esposa Dolça. Firma Grau, vescomte, i també els seus fills Ponç Grau i Ferrer ¹⁸².

El 10 de setembre de 1123 donà terres als mateixos beneficiats del document anterior. Després de la firma del vescomte hi ha la de Ponç Grau, fill seu ¹⁸³.

Del 6 d'abril de 1129 és el document de la concòrdia que celebrà amb Arnau Pere de Girbeta, en el qual s'explica que havent tingut *maxima ira et guerra ad invicem*, arribaren a una gran pacificació i el vescomte encomanà a Arnau els castells de Bellmunt, Aczed i Finestres.

¹⁷⁵ *Marca Hispanica*, apèndix 359.

¹⁷⁶ *Cartas de población ...*, I, *, pp. 84-87.

¹⁷⁷ Biblioteca de Catalunya.- Reg. de perg., núm. 3980.- 4-VI-1.

¹⁷⁸ *Diccionari biogràfic*, I, p. 381.

¹⁷⁹ Joaquim Miret i Sans, *Notes per la biografia del trovador Guerau de Cabrera*, a *Estudis Universitaris Catalans*, vol. IV, Barcelona, 1910, p. 300.

¹⁸⁰ Biblioteca de Catalunya.- Reg. de perg. núm. 4218.- 4-VI-1.

¹⁸¹ *Història de la ciutat de Balaguer*, p. 90.

¹⁸² Biblioteca de Catalunya.- Ms. 941, ff. 194 g. al 195.

¹⁸³ Ídem, Reg. de perg. núm. 4199.- 4-VI-1.

Al peu firma Ferrer Grau, que segurament és un dels fills que ja coneixem del vescomte¹⁸⁴.

El mateix any 1129 donà a Arnau, abat d'Àger, alguns drets del castell de Montsonís¹⁸⁵.

Del mateix any, aproximadament, és la donació que féu de part del castell de Blancafort a l'església de Sant Pere d'Àger. Firmen Grau Ponç II i els seus fills: *Pontius Geralli filius eius* i *Gerallus quod vocitatur Ferrarius eius frater*¹⁸⁶.

En el mateix any 1129 cedí el castell d'Oroners a l'abat d'Àger, Arnau¹⁸⁷.

El 23 de novembre de 1130 donà la meitat de la seva coromina d'Àger a l'església de la mateixa població. Firmen el vescomte i els seus fills Ponç Grau i Ferrer Grau. Va escriure el document Ramon, sacerdot i prepòsit¹⁸⁸.

El 17 de maig de 1131 féu donació del castell de les Ventoses a l'Hospital de Jerusalem¹⁸⁹.

El 31 de maig de 1131 donà el castell de Camporrells a l'església de Sant Pere d'Àger. Firmaren el document: Grau, vescomte, i Ponç i Ferrer, fills seus¹⁹⁰.

El dia 1 de juny del mateix any donà una coromina, dessota del castell, a Sant Miquel de Montmagastre¹⁹¹.

El dia 4 de juny de 1125 atorgà un primer testament que, excepte en la data, és igual que el que es detallarà seguidament de l'any 1131¹⁹².

El seu últim testament és de data 4 de juny de 1131 i en foren marmessors l'abat Arnau de Sant Pere d'Àger, Ramon Berenguer d'Àger, Alegret de Montmagastre i Berenguer Bertran. El més destacat de les seves donacions o deixes és el següent:

¹⁸⁴ *Notes per la biografia ...*, p. 301 i Biblioteca de Catalunya.- Reg. de perg., núm. 4223.- 4-VI-I.

¹⁸⁵ P.C., *Castells de Montsonís, Foradada i Marcovau*, a *Els castells catalans*, VI, 1ª part, p. 368.

¹⁸⁶ *Notes per la biografia ...*, p. 301.

¹⁸⁷ P.C., *Castells de Sant Oisme, Oroners i l'Ametlla*, a *Els castells catalans*, VI, 1ª part, p. 364.

¹⁸⁸ *Notes per la biografia ...*, p. 301, i Biblioteca de Catalunya.- Reg. de perg., núm. 4215.- 4-VI-I.

¹⁸⁹ *Notes per la biografia ...*, p. 301.

¹⁹⁰ *Ídem, ídem.*

¹⁹¹ Biblioteca de Catalunya.- Reg. de perg., núm. 4169.- 4-VI-I.

¹⁹² *Ídem.* Ms. 941, f. 39 g. al 41. Aquí està resumit en català.

A Sant Salvador de Breda deixa deu masos en propi alou, que ja els hi havia donat, al Gironès, en presència de l'abat del mateix lloc, quan vingué del Gironès. A Santa Maria de Girona (la catedral), la quarta part de l'església de Vidreres. A Sant Pere de Vic, la seva dominicatura de Balma. A Sant Pere de Rodes, uns masos a Brunyola que ja els hi havia deixat el seu pare. Tots els altres honors o drets que tenia al Gironès els deixa al seu fill Ponç (s'hi ha d'entendre el vescomtat de Girona). A Santa Maria de Ripoll, un mas a Castelló i un capmàs al castell d'Artesa, i una peça de terra a aquesta localitat. A Santa Maria de la Seu d'Urgell, el castell de Gavarra. A Sant Miquel de Montmagastre, terres i capmasos a diversos llocs. A l'Hospital de Jerusalem, el castell de les Ventoses (ja l'hi havia estat donat el 17 de maig de 1131). A Santa Maria de Solsona, una coromina a Pilzà i alguns capmasos. A Santa Maria d'Artesa, un hort a la Ribera, 20 sous de plata per a un calze i 20 sous més per a la dedicació de l'església. A Santa Maria de *Pedul*, un hort a la Ribera i un home a Alòs. A Sant Vicenç de Roda, la meitat de Castelló i de Naga. Al seu fill Ferrer, l'honor que li pertany, que fou de la seva mare, amb *Valfraosa* i el castell de *Montcenis*. Al mateix Ferrer deixa també el castell de les Ventoses a fi que el tingui per l'Hospital. Al seu fill Ponç deixa els castells de Montmagastre, *Comedols*, Vilves, Collfred, Anya, Gavarra (aquest perquè el tingui pel bisbe de la Seu d'Urgell), Àger, Artesa, Camarasa, Cubells, Alòs, Balaguer, Santa Linya, Estopanyà, Casserres, Pilzà, Puigroig (o Purroy), Biosca, Besora, Llobera, Benavarri, Fals, Viacamp, Coçaus, Camporrells, Pinyana, Badells, Naga i Castelló. Firmen el document el testador i, entre d'altres, els seus fills Ponç i Ferrer¹⁹³.

El pergami que acabem de detallar en porta cosit un altre de data 22 de juliol de 1131 que, resumit, diu així:

El vescomte Grau, reconeixent haver fet mal a esglésies i als seus béns i màxim a l'església de Sant Pere d'Àger i al seu honor i a establiments que no l'hi era lícit de fer, dóna a aquesta església i al seu abat Arnau, i també als seus canonges, *dominationem vel districtum* a l'església que és situada al castell d'Àger i diu que no tindran llicència, ni ell ni la seva posteritat, *aliquid tollere neque devastare, aud nullum stabilimentum facere in ecclesiis, vel ad hoc quod ad ecclesiam pertinet,*

¹⁹³ Biblioteca de Catalunya.- Reg. de perg., núm. 4086.- 4-VI-1. Transcripció a *Notes per la biografia* ..., pp. 302-305. Una altra transcripció, molt acurada, a la Biblioteca de Catalunya.- Ms. 941, f. 179 g. al 182 girat.

nisi quantum resonat in meo testamento. El document és firmat, entre d'altres, pel nostre vescomte, que ho féu amb un punt¹⁹⁴.

El 28 de juliol de 1131 donà un home, en el castell d'Àger, al monestir de Sant Miquel de Cuixà¹⁹⁵.

El 4 d'agost de 1131 celebrà un conveni amb Pere i Ramon Olivar, germans, sobre els castells d'Àger, Sant Llorenç, Bellmont, Fet i Finestres¹⁹⁶.

El mes d'agost de 1131 atorgà l'últim document que li coneixem, el qual diu, en un resum, antic: *Geraldo viscompte confirma a favor de Ramon Pons totas las possessions que tenia de son pare en lo terme de Àger*¹⁹⁷.

En el mateix pergami del testament de Grau Ponç II, de l'any 1131, hi ha el seu testament sacramental, de data 12 de març de 1132, que fou fet i obert davant de l'altar de Sant Miquel de l'església de Sant Pere d'Àger, segons ordinació d'Arnau Pere, jutge. Allà juraren i testimoniaren els marmessors Arnau, abat d'Àger, Ramon Berenguer¹⁹⁸ i Alegret de *Mamagastre* —hi mancà Berenguer Bertran—, els quals afirmaren que el testador aprovà el seu testament del 4 de juny de 1131 que no en féu cap altre i que morí de malatia el 18 de setembre (del mateix any 1131). El testament comença així: *Sub sacro nomine Trinitatis. Hec est sacramentalis conditio et ultime voluntatis publicatio cuiusdam defuncti videlicet dompni Geralli Pontii vicecomitis de Ager.* Com es pot veure, són molt importants aquestes últimes paraules perquè és la primera vegada que explícitament s'anomena Grau Ponç II com a vescomte d'Àger. Des del 1106, també ho era de Girona, com hem vist¹⁹⁹.

Aquí cal fer un incís i fer menció de PONÇ (o PONCE) DE CABRERA, comte a Castella i que, suposa S. Sobrequés²⁰⁰, era fill d'un altre Ponç de Cabrera que, probablement a conseqüència del casament d'Ermengol V, comte d'Urgell, amb Maria Ansúrez, va establir-se a Lleó.

¹⁹⁴ Apèndix VIII i Biblioteca de Catalunya.- Ms. 941, ff. 223-224. El fet de firmar amb un punt sembla indicar que no sabia escriure.

¹⁹⁵ *Marca Hispanica*, col. 1275-1276.

¹⁹⁶ Biblioteca de Catalunya.- Ms. 941, f. 479.

¹⁹⁷ Ídem, ídem, f. 545 g.

¹⁹⁸ Veguer del castell d'Àger, segons fra Pere Sanahuja, *Història de la ciutat de Balaguer*. p. 117.

¹⁹⁹ Apèndix IX.- Cal recalcar que aquest document porta la data equivocada, ja que diu any 22 de Lluís, mentre que ha d'ésser el 24.

²⁰⁰ *Els barons de Catalunya*, p. 46.

En la conveniència feta a Carrión, el 21 de febrer de 1141, entre Alfons, emperador d'Espanya, i Ramon Berenguer IV, comte de Barcelona, sobre la divisió del regne de Navarra, hi estigué present un *Pontii de Cabrera*, que no estem segurs que sigui el comte establert a Castella ²⁰¹.

En una altra conveniència feta el 27 de gener de 1151 a *Tudilen*, lloc situat en el terme de Fitero (Navarra), entre d'altres, entre els mateixos del document anterior i, entre d'altres coses, sobre la mateixa divisió del regne de Navarra, hi fou present el comte Ponç, que aquí sí estem segurs que és el que estudiem ²⁰².

El 19 d'octubre de 1152 el rei de Castella atorgà un privilegi *rodado* a favor del comte Ponç de Cabrera i li va donar el llogarret d'Almonacid ²⁰³.

El mes de febrer de 1158 el comte Ponç estigué present en la concòrdia celebrada a *Haxama* entre Ramon Berenguer IV, comte de Barcelona, i Sanç, rei de Castella, sobre Saragossa i Calatayud ²⁰⁴.

En contra de l'opinió de S. Sobrequés i per la seva importància, extractarem un treball, que creiem molt verídic, de F. Casas i Ruiz del *Árbol* ²⁰⁵, el qual diu que el comte Ponç de Cabrera era fill de Grau Ponç (el nostre Grau Ponç II), vescomte de Girona a Catalunya, i que va anar a Castella l'any 1128 acompanyant Berenguera, filla del comte de Barcelona, quan contragué matrimoni amb el rei Alfons VII, titulat l'Emperador.

Diu Casas que ha estat l'insigne Fernández Duro qui ha posat en clar la figura d'aquest personatge tan important en la història local de Zamora ²⁰⁶.

Ponce de Cabrera estava casat amb María Fernández de Trava, filla del comte Fernán Pérez de Trava, senyor de Coimbra, i foren els seus fills: Grau, el primogènit, mort violentament l'any 1156; Ferran, el major,

²⁰¹ *Liber Feudorum Maior*, I, pp. 37-38.

²⁰² *Ídem, ídem* pp. 39-42.

²⁰³ *Notes per la biografia ...*, p. 306.

²⁰⁴ *Liber Feudorum Maior*, I, pp. 43-45.

²⁰⁵ En els articles publicats els dies 5 i 8 de juny de 1965 al diari *El Correo de Zamora* i titulats *Relieves históricos de Zamora.- El conde Ponce de Cabrera*.

²⁰⁶ En les seves *Memorias históricas de Zamora, su provincia y su obispado*, tom. I, pp. 321-324 i 360 i següents.

alferes del rei Ferran II de Lleó, sepultat a Morerueta; un altre Ferran i Sança.

Tal vegada per la predilecció que l'Emperador demostrà per Zamora, cort seva en moltes ocasions, Ponce de Cabrera s'instal·là a la ciutat i l'any 1139, en l'ocasió de la conquesta d'Aurelia (Oreja), a les riberes del Tajo, ja figura en l'exèrcit de Zamora junt amb el seu bisbe Bernat. Intervingué en les conquestes d'Aurelia, Albaher i Urgí i en la d'Almeria. Fou governador de Zamora, ja des de l'any 1142, amb el títol de comte, majordom de l'Emperador i senyor de Morerueta, San Pedro de Ceque, Ferrerueta i Morales del Rey.

Quan el 17 d'octubre de 1147 es conquerí la ciutat d'Almeria, que fins llavors era un focus de pirates, Ponce de Cabrera anava al capdavant de l'exèrcit de Zamora. A aquesta conquesta acudiren els navarresos i també els catalans i els genovesos amb les seves naus.

Ponce de Cabrera morí al cap de més de 40 anys de viure a Castella, o sigui que, havent-hi arribat l'any 1128, morí vers 1168.

Fou enterrat a la catedral de Zamora, on encara es pot veure la seva sepultura: *En el pilar cabecero del lado del Evangelio, dentro de la verja que separa del crucero la capilla mayor, está la estatua del magnate cristiano del siglo XII, juntas en actitud de oración las manos que habían esgrimido la espada de Jesué y de Gedeón, en ademán de arrodillarse, teniendo a sus pies el temeroso yelmo que era terror de moros, fija su mirada en el tabernáculo del Dios de los fuertes, y debajo de la estatua (de labra muy posterior), la inscripción sepulcral que comienza Hic iacet comes Pontius Cabrera...*

PONÇ GRAU II DE CABRERA (1131 - 1145)

Casat amb Sança (1145).

Com a fill del vescomte Grau Ponç II ja l'hem vist des de 1106 i continua sortint sovint en la documentació fins al testament del seu pare, de 1131, en el qual se l'anomena hereu de la immensa majoria de les propietats paternes i, encara que no s'anomeni explícitament, del vescomtat de Girona. Era germà de Ferrer Grau i de Bernat Grau, que ja apareixen l'any 1100.

L'any 1126 (o 1127) apareix un Ponç de Cabrera que va firmar la concessió atorgada pel comte de Barcelona de la tutela o guarda del fill del vescomte de Bas a favor de Guillem R. de Montcada. No sabem

del cert si aquest Ponç és el nostre vescomte o el seu germà Ponce, que s'establí a Castella l'any 1128²⁰⁷.

L'any 1136 un Ponç de Cabrera, amb moltes probabilitats d'ésser el vescomte, celebrà un conveni amb el comte d'Urgell²⁰⁸, i l'any 1141, com hem dit, estigué present, ell o el seu germà Ponce, en la concòrdia celebrada a Carrión entre el rei de Castella i el comte de Barcelona²⁰⁹.

El dia 14 de juliol de 1145 Pere Exavell atorgà testament, pel qual anomena hereus *sa muller y sos fills baix la protecció de Dn. Poncio viscompte*²¹⁰.

En una data indeterminada, Ponç (que a la firma es titula vescomte), fill de la vescomtessa Gelvira (o Elvira), jurà fidelitat al bisbe de Girona, Berenguer²¹¹. Encara que al *Cartoral de Carles Many* aquest document porta la data 25 d'octubre de 1122, ha d'estar equivocada, ja que aleshores el que era vescomte de Girona era el seu pare Grau Ponç II, casat amb Elvira.

Morí entre el 14 de juliol i el 20 de novembre de 1145, data aquesta última en què ja era vescomte el seu fill Grau, com veurem tot seguit:

GRAU III DE CABRERA (1145 - vers 1170 (?))

Primer vescomte de Cabrera i famós trobador.

Casat amb Berenguera de Queralt (1151 - vers 1170 (?)).

Com a vescomte de Girona i d'Urgell apareix per primera vegada quan fundà el monestir benedictí de Santa Maria de Roca Rossa (prop d'Horsavinyà, municipi de Tordera), amb document atorgat el 20 de novembre de 1145 pel qual aquest vescomte dóna a Déu, a Santa Maria i a Bernat, monjo, el seu propi i franc alou situat a *la Fredena*, a ponent de Roca Rossa, amb lloació de Berenguer Pere i del seu fill Pere de Fogars *qui in hoc alodio habent solam tasquam pro feudo*, perquè hi construeixi una església en honor de Santa Maria, mare de Déu. Consta que l'alou és situat al comtat de Girona, al terme del castell d'Hostal-

²⁰⁷ *Investigación histórica ...*, p. 98.

²⁰⁸ *Notes per la biografia ...*, pp. 305-306.

²⁰⁹ *Ídem*, p. 306.

²¹⁰ Biblioteca de Catalunya.- Ms. 941, f. 395.

²¹¹ *Cartoral ...*, p. 50.

ric, en llocs deserts. Firmen el document, entre d'altres, Grau, vescomte, i la seva mare Sança²¹².

L'any 1147 firmà la concessió de terra per construir un molí al costat de Balaguer atorgada pel comte d'Urgell a favor dels Templaris²¹³.

El 15 de març de 1149 féu definició, juntament amb Gilabert de Cruïlles, al bisbe de Girona, Berenguer, del terç *placitorum* de la parròquia de Santa Maria de la Bisbal, que Gilabert de Cruïlles tenia en feu del vescomte, donant el bisbe a Grau de Cabrera en feu i aquest a Gilabert de Cruïlles, cada any el dia de Pasqua, 50 sous en moneda giro-nina i, si aquesta moneda canviés de valor, 10 morabatins *mercaders*²¹⁴.

El 24 d'octubre de 1149 acompanyà les forces d'Ermengol VI, comte d'Urgell, que, amb les de Ramon Berenguer IV, conqueriren la ciutat de Lleida²¹⁵.

Junt amb l'esposa Berenguera, el dia 2 d'octubre de 1151, donà a Ramon una torre amb el seu alou a Ivars²¹⁶.

És del 27 de febrer de 1153 un document que retreu Miret i Sans²¹⁷ i que ell mateix ja dubta que sigui autèntic en el seu quadre genealògic dels vescomtes de Girona - Cabrera²¹⁸. Segons aquesta escriptura, Grau, vescomte d'Àger, dona delmes i primícies de la torre o quadra de Cucull, del terme d'Àger, a l'església de Sant Pere d'Àger, els quals li pervingueren per la donació feta al seu avi Ponç Grau (I) per Arnau Mir (de Tost). Després diu que fa aquesta donació en esmena de danys causats pel seu pare Grau Ponç (II), vescomte, a l'església de Sant Pere d'Àger.

Com Miret i Sans, tampoc creiem autèntic aquest document, ja que és l'únic que està en contradicció oberta amb algunes escriptures que anirem esmentant més endavant.

El 20 de gener de 1154 Grau de Cabrera, vescomte, i l'esposa Berenguera atorgaren una franquesa a favor d'Adrià de tot el que tenia a Àger i al seu terme²¹⁹.

²¹² Villanueva, *Viage ...*, t. IX, pp. 241-243.

²¹³ *Investigación histórica ...*, p. 98.

²¹⁴ *Cartoral ...*, p. 60.

²¹⁵ *Diccionari biogràfic*, I, Albertí, p. 381.

²¹⁶ Biblioteca de Catalunya.- Ms. 941, ff. 320-321.

²¹⁷ *Investigación histórica ...*, p. 99.

²¹⁸ *Ídem*, p. 64.

²¹⁹ Biblioteca de Catalunya.- Ms. 941, f. 441 g.

El 20 de juny de 1156 la seva esposa Berenguera (de Queralt), vescomtessa de Cabrera, atorgà testament pel qual vol ésser sepultada al monestir de Sant Salvador de Breda, al qual deixa un bon mas a Arbúcies, 200 sous, el seu llit i un ruc. També fa donacions a Sant Pere d'Àger, la Seu de Girona, Sant Pere i Santa Maria de Vic, Ripoll, Sant Joan de les Abadesses, l'Estany, Casserres, Manlleu, les bones dones de Vallmaria (monestir femení del Císter situat a Maçanet de la Selva que feia poc que era fundat i que fou el primer d'Espanya), al Sant Hospital de Jerusalem, etc. A més, fa donacions importants al seu fill Ponç²²⁰. Aquest és el primer document en què s'anomena un vescomte de Cabrera, si bé en la versió femenina.

El 26 de setembre de 1156 tornà a Ramon Arbert i al seu germà Company un alou que ja els havia donat i després, injustament, els havia pres²²¹.

El 27 de gener de 1157 es celebrà a Balaguer una causa judicial a propòsit d'unes queixes mútues entre el comte d'Urgell, Ermengol (el de València), i el vescomte Grau, que es referien als castells d'Albesa, Albella, Casserres i algun altre. Els àrbitres, Arnau, comte de Pallars, Pere, sagristà de la Seu de Barcelona, i d'altres, sentenciaren que el vescomte havia de donar potestat o possessió dels castells al comte. Mes, quant al castell de Casserres, el vescomte mostrà una escriptura que li havia formalitzat Ermengol VI, pare del comte en discussió, quan aquest encara estava sota la tutela i guarda de Grau Ponç (II), avi del vescomte. Els jutges fallaren que la tal escriptura era nul·la perquè havia estat feta contra les lleis²²².

En un document del 1157 es diu que Grau, vescomte de Cabrera, havia tingut una llarga disputa amb Bernat, bisbe d'Urgell, i amb els canonges sobre el castell de Gavarra. Després el vescomte va reconèixer que Grau Ponç (II), el seu avi, havia donat a la Seu d'Urgell i a la seva canònica l'esmentat castell per escriptura de donació que fou confirmada després en el seu testament. Per tant Grau defineix del tot el castell a favor de Santa Maria de la Seu i la seva canònica. El bisbe Bernat, satisfent les peticions del vescomte, li encomana el castell per

²²⁰ Apèndix X.

²²¹ Biblioteca de Catalunya.- Reg. de perg., núm. 4202.- 4-VI-1 i Ms. 941, f. 76.

²²² *Història de la ciutat de Balaguer*, p. 118 i Devic et Vaissete, *Histoire generale de Languedoc*, t. 5, Tolosa, 1875, doc. 608.

la seva vida, mentre que el vescomte promet donar la potestat del castell sempre que l'hi demani el bisbe o els canonges i anomena la carta de donació que el seu avi Grau Ponç (II), vescomte, féu del castell a favor de Santa Maria de la Seu ²²³. Com sigui que ja ens consta que pel seu testament de 1131 Grau Ponç II confirmà el castell de Gavarra a la Seu d'Urgell i també ens és sabuda la primitiva donació del 1094 per la qual aquest mateix havia atorgat el castell a la canònica, resulta provat plenament que el vescomte de Cabrera de 1157 era nét de Grau Ponç II i que Grau III, o sigui el Grau vescomte de Cabrera del document, no era germà de Ponç Grau II, com suposa equivocadament Santiago Sobrequés ²²⁴ sinó el seu fill.

En confirmació de la teoria que acabem d'expressar, el 29 d'octubre de 1158 Grau, vescomte, restituí l'alou de Vilamajor a Sant Pere d'Àger, junt amb dos molins que estaven sota la vila d'Àger *lo que tenia dita iglesia per donació de Arnal Mir y de Geral Pons (II) son avi, y ell en gran injuria de dita iglesia ho havia usurpat*. Subscriuen el document Grau, vescomte, Berenguera, vescomtessa, i Ponç Grau, el seu fill, entre d'altres ²²⁵.

Hi ha una escriptura que fonamenta encara més aquesta possibilitat, del 5 d'agost de 1170 (?) —l'any resulta confús— per la qual Grau, vescomte, dóna a l'església de Sant Pere (d'Àger) tot el delme i primícies de les seves senyories de l'*Esdemesa*, prop del castell d'Àger, *y aso fa en esmena de la injuria y del gran tort que ell feu a la iglesia de Sant Pere quant ell per forsa li ocupà tot lo alou y honor de Vilamajo y los molins de sota la vila de Ager lo que Dn. Arnal Mir y Geralt Pons (II) avi del donador avian donat a Sant Pere, la lluminaria de la qual iglesia son besavi Geralt (Ponç Grau I) biscompte ab voluntat y autoritat de Dn. Armengol comte de Urgell avia augmentat donantli cinc bones mansions en lo castro de Os*. Firmen l'escriptura Grau, vescomte, Berenguera, vescomtessa, i el seu fill Ponç Grau, i està confirmada pel comte Ponç ²²⁶.

El nostre vescomte fou bon amic del primer comte —rei català Alfons I, el Cast. Lluís Nicolau d'Olwer i, més modernament, Martí de Riquer

²²³ Apèndix XI.

²²⁴ A *Els barons de Catalunya*, p. 46.

²²⁵ Biblioteca de Catalunya.- Ms. 941, f. 115.

²²⁶ Ídem, ídem, f. 56 i g.

identifiquen amb aquest vescomte el famós trobador Grau de Cabrera, opinió que trobem molt encertada.

El trobador Bertran de Born proclamava el senyor de Cabrera *lo plus rics hom et plus gentils de Catiloigna trait lo comte d'Urgell son seingner* ²²⁷.

De l'obra poètica d'aquest Cabrera ha restat el poema *Ensenhamen*, de 216 versos, molt ric per les notícies sobre l'època, en el qual s'esmenten les lectures preferides a la Catalunya de la segona meitat del segle XII: textos clàssics, cançons de gesta, matèria de Bretanya i alguns dels trobadors que ja havien destacat ²²⁸.

L'escriptor anglès Gervasi de Tilbury, que morí essent governador d'Arles, en la seva obra enciclopèdica *Otia imperialia*, escrita en llatí vers l'any 1211, destaca anècdotes curioses sota el títol *De equo Giraldis de Cabreriis*. Conta que al seu temps hi havia a Catalunya un cavaller molt noble, valent en la guerra i de graciosa elegància, que es deia *Giraldus de Cabreriis*, el qual tenia un cavall rapidíssim, anomenat Bon Amic, que només menjava pa de blat, servit en safata d'argent, i que dormia en un matalàs de ploma. Li consultava els afers més difícils i el cavall li donava consells assenyats, amb certs senyals i moviments que només entenia el seu amo.

Continua explicant Gervasi de Tilbury que *Giraldus de Cabreriis* era, de jove, alegre i divertit, que sabia tocar molts instruments i que era molt desitjat per les dames... Conta després l'escriptor anglès que, en certa ocasió, al palau d'Arles i en presència d'Alfons (I), rei d'Aragó, de bona memòria (Gervasi escriu vers 1211, als disset anys de la mort d'aquest rei), de grans senyors del seu seguici i de molts nobles, *Giraldus de Cabreriis* feia sonar una viola que sempre portava amb ell, i les dames dansaven i el cavall ballava... Finalment, Gervasi de Tilbury ens informa que, quan aquest cavaller fou assassinat per un escuder seu, corromput amb diners dels seus enemics, el cavall es deixà morir de fam. Se sap que el rei Alfons I féu una llarga estada a Arles l'any 1167 ²²⁹.

Com hem vist, aquest Grau III al principi es titulava vescomte de Girona i d'Urgell (1145), però més endavant (1157) ja s'anomenava de Cabrera. Els seus successors, també de la família de Cabrera, ja sempre més van portar el títol de vescomtes de Cabrera, els quals ja no són objecte del nostre estudi.

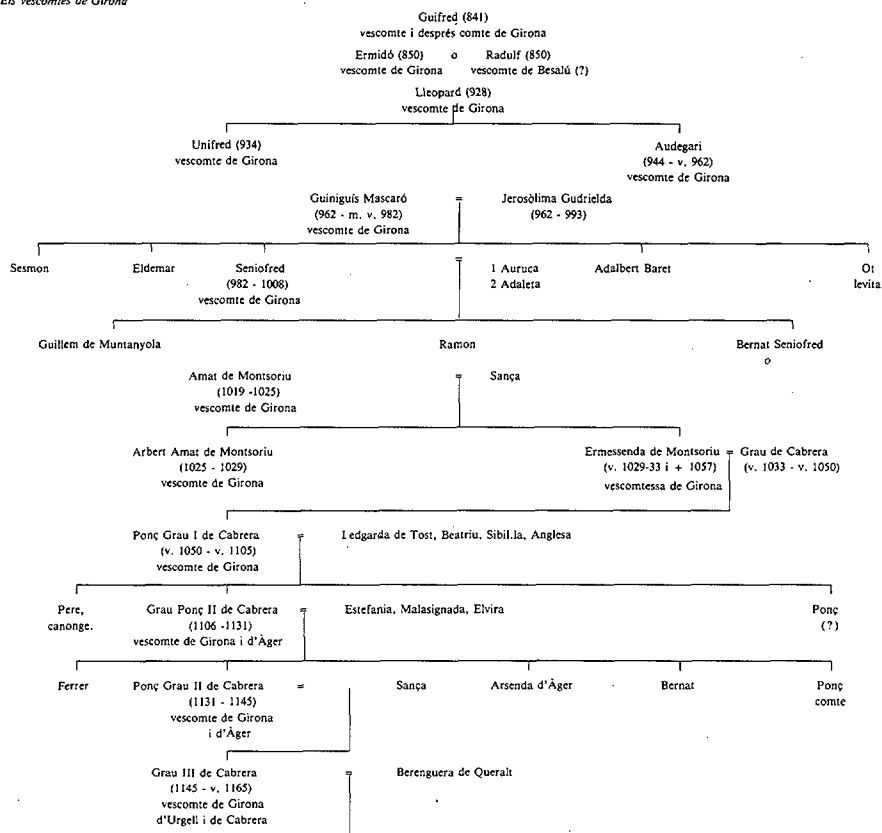
²²⁷ A.P. i P.C., *Castell de Cabrera*, a *Els castells catalans*, IV, p. 772.

²²⁸ *Diccionari biogràfic*, I, Albertí, p. 381.

²²⁹ Martí de Riquer, *Història de la literatura catalana*, I, Barcelona, 1964, pp. 63-65.

ELS VESCOMTES DE GIRONA

Els vescomtes de Girona

Segueixen els vescomtes de Cabrera

APÈNDIXS

I

JURAMENT DE FIDELITAT D'ERMESSEDA, FILLA D'AMAT I DE SANÇA, A RAMON BERENGUER I, EL VELL.- 1035-1057.

A.C.A.- Trasllet d'escriptures sense data, tom IX, número 174, ff. 203 g. - 204.- S.L. III/4/10:

Iuro ego Ermessendis femina filia que fui de Amato vel de Sancia femina quod de ista ora in antea fidelis ero ad te Remundum comite filius Berengarii comitis vel de Sancia comitissa sine fraude et malo ingenio et sine ulla decepcione ac sine engan. Ego Ermesindis predicta non dezebre te Remundum comitem iam dictum de tua vita neque de tuis membris que in corpore tuo habes sed de omnibus fidelis ero tibi et non te dezebre de ipsa civitate de Barchinona, neque de ipso comitatu Barchinonensi, neque de ipso episcopatu Barchinonensi, neque de ipso honore que hodie habes de Ispania vel in antea adquisieris neque de ipso comitatu de Ausona vel episcopatu Ausonensi, neque de ipsa civitate Minorissa, neque de ipsa civitate Ierunda, neque de ipso comitatu Gerundensi, neque de ipso episcopatu Ierundensi, neque de ipsis castris vel rochas, puos sive condirectos que infra suprascriptos comitatus sunt, set de omnibus fidelis ero tibi. Et ego predicta Ermessindis haec omnia suprascripta no to tolre ad te Remundum comitem iam dictum seniore meum, nec ten tolre aliquid de hoc, nec ego nec aliquis homo vel homines femina vel femine per meum consilium nec per meum ingenium, nec per aliquem meum assentimentum. Et ego Ermessindis iam dicta adiutor ero ista omnia iam dicta a tener et ad aver ad te iam dictum comitem Remundum seniore meum contra cunctos homines vel feminas que ad te Remundum comitem iam dictum hec omnia predicta tollere voluerint vel aliquid de hoc tulerint excepto hoc quod Ermessendis comitissa retinuit in civitate Gerunda vel in comitatu Gerundensi ad ipsum diem quando finivit omnes suas querelas cum te supradicto Remundo comite, unde fidelitatem debeo illi portare in sua vita, et postquam illa mortua fuerit, similiter adiutor ero ad te de ista omnia a tener et ad haber sicut de omnem tuum honorem suprascriptum per fidem sine engan. Et ego iam dicta Ermesindis adiutor ero ad te Remundum comitem predictum contra cunctos homines vel feminas, unde tu iam dictus Remundus me comonras per te ipsum vel per tuum missum et commonir no men devedare et comontas per te ipsum vel per tuum missum et commonir no men devedare et adiutorium sine tuo engan ten fare. Et si tu iam dictus Remundus mortuus fueris infra ipsos XL dies primos quod ego Ermessindis iam dictam sciam quod mortuus sis, ego Ermessindis manibus meis ad filium tuum ad quem tu dimisseris Barchinonam me comendare, aut si filium non habueris ad ipsum ad quem tu Barchinonam dimisseris similiter o fare, et ipsum honorem quod per

te iam dictum Remundum teneo per suam manum lo pendre, et tali sacramentum illi iurabo quale ad te iuratum habeo. Et hec omnia suprascripta si o tenere et o atendre ego Ermessindis predicta ad te Remundum iam dictum comitem senioremeun per fidem sine engan, nisi quantum tu me absolveris de isto sacramento per tuum grad sine forcia.

II

ELS VESCOMTES DE GIRONA, GRAU I ERMESSEDA, VENEN UN ALOU A RAMON, ARXILEVITA.- 30-6-1036.

Arxiu Episcopal de Vic.- Calaix 6, pergami núm. 933:

In nomine Domini. Ego Gerardo vicecomite, et uxori mea Ermessindis vice comitissa, venditores sumus tibi Raimundo archilevita emptore. Per hac scriptura venditio / nis nostre vendimus tibi alodem quod tenemus in comitato Ausona in locum que dicunt Uristidano sive Pardines. Qui afrontat predicto alode de parte orientis / in Puio Gonolfo, de meridie in sancti Felicis de ipsa Serra, de occiduo in Degolatos, de circii in chabannil de Prados. Quantum infra istas totas afrontationes includunt / sic vendimus tibi predictum alodem, id sunt kasis, kasalis, curtis, curtalis, ortis, et ortalis, terras et vineas, cultas et ermas, cum arboribus, fructuosis et in / fructuosis, pratis pascuis, silvis, et garricis, aquis aquarum, vieductibus, vel reductibus, petras et erbas, omnia et in omnibus quantum dici vel nominari / potuimus simul cum ipsas vineas que sunt in Bassil sive cum ipsas terras ubi sunt fundatas predictas vineas, cum fines et termines et cum earum afrontationes, tam qui si / tum quam in qui situm, totum ab integrum, in propter pretium mula, una, quod pretiaverunt homines, uncias. VIII. de auro obtimo et recipiente; et est manifestum. Quem vero predicto alode sicut sicut superius scriptum est de nostro iure in tuo tradimus dominio et potestate ad omnia facere quod volueris. Quod si nos venditores aut ullus / homo sive homines, femina, vel feminas qui contra ista scriptura venditione venerit pro inrumpendum non hoc valeat vindicare quod requirit, sed componat sive / componant vel componamus tibi predictum alodem in duplo cum omnem suam inmeliorationem et in antea ista scriptura venditione firma permaneat omnique tempore. /

Facta ista scriptura venditione . II. kalendas iulii, anno .V. regni Henrici rege./

Girallus vices comes (*senyal*) (autògraf). Sig+num Ermessindis, vice comitissa, qui ista karta venditione fecimus et firmamus et firmare rogavimus. /

Sig+num Gaucefredus. Sig+num Ennego. Sig+num Gilabertus. / Sig+num Reimundus. (*senyal*) Vitalis, presbiter. /

(*Senyal*) Vives, presbiter, qui ista scriptura venditione scripsi cum literas suprascriptas et raras vel emendatas in ver ... et in .VI. sub die et / anno quo supra¹.

¹ Menys la d'Ermessenda, totes les altres signatures semblen autògrafes.

II bis

FUNDACIÓ DEL MONESTIR DE SANT SALVADOR DE BREDÀ, FETA PELS VESCOMTES DE GIRONA, GRAU I ERMESSEDA.- 4 de juny del 1038.

Biblioteca del Palau de Peralada.- Manuscrit «Donacions y Privilegis del Real Monestir de Sant Salvador de Breda», pp. 1-5:

In nomine Domini. Ego Geraldus vicecomes et uxor mea Ermisindis vicecomitissa. Manifestum est enim quia sic placuit in animis nostris et placet nullus quoque cogentis imperio nec suadentis ingenio sed propria spontanea voluntate nobis elegit bona voluntas ut cenobium fecicemus sicut et facimus in honore Domini nostri Iesuchristi Salvatoris, Sanctique Michaelis Archangeli et Sancti Benedicti confessoris Christi. Et sich edificamus iamdictum cenobium in comitatu Gerundense in valle vel in villa Breda. Concedimus atque donamus in iam dicto comitatu ac supradicto cenobio ipsam villam de Breda cum ecclesia Sancte Dei Genitricis Marie cum decimis et primitiis et oblationibus fidelium que ad ipsam ecclesiam pertinent. Sic donamus in supradicta villa ipsos mansos qui ibidem sunt, id est casas, casalia, hortos, hortalia, terras et vineas cultas vel heremas cum earum arboribus, pratis, pascuis, silvis, garricis, molinis, molendinariis cum illorum caput aquis vieductibus vel reductibus earum omnia in omnibus quidquid ad ipsos mansos pertinet vel ad ipsam ecclesiam iamdictam. Et affrontat ipsa villa cum omnibus iam dictis de parte orientis in valle vel in torrente de Ballovi a meridie in flumine de Tordera ab occidente in medio alveo de rivo quem vocant Breda a circio vero in termino de Roviros. Quantum infra istas affrontationes includitur donamus cum ipsa villa cum dictis terminis et ipsam ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis in integrum quantum hodie habemus et tenemus et in antea acquisituri eramus per qualescunque voces. Donamus namque supradicto cenobio pro animarum nostrarum remedio ipsum alodium quod habemus vel tenemus in Busquethus. Id est casas, casalia, prata, hortalia, terras et vineas, trillas, omne cultum vel heremum cum omni genere arborum cum illorum affrontationibus vel terminis sicut hodie habemus vel tenemus vel quod in antea acquisituri eramus per ullasque voces simul cum ipso molendinario et omnes illius pertinentias. Et in alio loco in iam dicto comitatu sich donamus ipsam villam que vocatur Gaserans cum ipsis vilarunculis que ad ipsam villam pertinent cum casis, casalibus, ortis ortalibus, terras et vineas cultas vel heremas cum illarum arboribus, pratis, pascuis, silvis, garricis, molinis,

molendinariis, capud aque, vieductibus vel reductibus earum omnia in omnibus que ad ipsos pertinent. Et habent affrontationes iamdicte ville cum suis adiacentiis et cum omnibus supranominatis de una parte in medio alveo de Arbucias et de alia in torrente de Ballovi de tertia parte in alode de Gilmuno et de Gerall vel uxoribus illorum de quarta vero in flumine de Torderia. Quantum infra istas affrontationes includitur donamus Domino nostro Santoque Salvatori iam dictam villam ad integrum cum suis adiacentiis et pertinentiis cum ipsis boschis qui infra terminos supranominatos scilicet quantum habemus vel tenemus et infra istas affrontationes includuntur et in antea acquisituri erimus per ullaque voces. Concedimus namque supradicto cenobio in iam dicta villa que vocatur Gazerans ecclesiam Sancti Laurentii cum decimis et primitiis et oblationibus fidelium et cum omnibus que ad ipsam ecclesiam pertinent et cum suis terminis qui supranominati sunt ad integrum ad suum proprium. Insuper donamus cenobio predicto ipsam ecclesiam Sancti Andree de Rivo Magno cum suis pertinentiis omnibus cum ipso alodio quod est in ipso Rivo Magno cum suis pertinentiis omnibus cum heremo et culto ad proprium scilicet illam medietatem quam comparavimus et aliam medietatem que advenit ad me Ermisendis per hereditatem ad integrum ad plenam proprietatem. Insuper concedimus supradicto monasterio ipsam quartam partem ecclesie Sancti Stephani de Tordera cum decimis et primitiis suis et oblationibus fidelium cum omnibus simulque ad ipsam quartam partem ecclesie pertinent. Et in comitatu supranominato in locum supradictum Tordera concedo ego Ermisendis vicecomitissa ipsam meam hereditatem domui Sancti Salvatoris que mihi advenit ex progenitore meo et genitrice mea quod tenebam in vita fratris mei nomine Asbert et est ipsa hereditas iam dicta in loco qui vocatur Serra vel in Pugno Ermenallo, et in alio loco in Fuirog et in Rivo Torto quantum in eo est casas, casalia, hortos, etc. ut supra. Et in alio loco in supradicto comitatu donamus cenobio Sancti Salvatoris predicto ipsum alodium quod habemus in Vilelles cum ecclesiis suis pertinentiis suis et affrontationibus et terminis quod est Bernardi Isarn et uxoris sue nomine Amaltrude quod nos cambiavimus cum alio alodio. Item donamus ipsum mansum de Monte Sancto cum sua masada et omnibus suis pertinentiis affrontationibus et terminis cenobio supradicto. Et alio in loco in comitatu supradicto in loco qui vocatur Massanet sive in Rivoclaro vel in eorum adiacentiis et infra eorum terminis dono ego Ermisendis vicecomitissa cenobio predicto ipsam meam hereditatem que mihi advenit a patre meo et matre mea que divisa fuit cum fratre meo nomine Asbert, im est casas, casalia, etc. ut supra. Hoc supranominatum concedimus et donamus Domino Deo nostro Iesuchristo Sancto Salvatori. Et advenerunt ad me Geraldum vicecomitem ipsa alodia et ipse ecclesie iamdicte per donationem dicti Asbert cognati mei in vita sua in plena memoria et insuper ad suum habitum per suum testamentum sic roboratum est in suum iudicium, et ad me Ermisendem progenitore meo et genitrice mea. Et ego Ermisendis vicecomitissa su-

pranominata dono et concedo cenobio supradicto ipsum mansum qui est in appendice de Monterotundo in loco qui vocatur Brugueras vel Femadellas quem emi de Seguino filio Eguini cum terris et vineis et arboribus cum exitibus et regressibus earum cum terminis totum integrum cenobio supradicto. Et in comitatu Auzonensi in termino de Cabreras in parochia Sancte Marie de Corcollo in loco qui vocatur Vall donamus ipsum mansum quem comparavimus a cenobio Sancte Marie quod dicitur Grassa cum terminis, vineis cultis vel heremis cum illorum arboribus ingressibus et regressibus earum cum suis terminis totum ad integrum cenobio predicto. Et in comitatu Rosilionensi donamus nos supranomi nati ipsum mansum alodem proprium quod mihi Geraldo advenit ex progenitore meo et ad me Ermisendem per meum decimum aut per qualemcunque vocem. In primis in villa Mulacha vel in eius terminis, et in Cidrano vel in eius terminis et in villa Asinils vel in eius terminis, et in villa quam vocant Monforcad vel in eius terminis et in villa de Pontaliano vel in eius terminis et in villa Banyuls vel in eius terminis et in villa de Brullano vel in eius terminis et in villa Hortafano vel in eius terminis et in monte Alberu et in eius terminis id est casas, casalia, etc. ut supra. Et in comitatu Petralatense in loco qui dicitur Casalnadal donamus cenobio supradicto ipsum nostrum alodium quod ibi habemus cum eius terminis et affrontationibus quod mihi advenit Geraldo per hereditatem et ad me Ermisendem per meum decimum. Item in eodem comitatu donamus cenobio supradicto ipsum alodem quod habemus in loco qui dicitur Cantalupos vel in eius terminis. Similiter in comitatu supradicto in loco qui dicitur Campus Magnus ipsum alodium quod ibi habemus et ipsam partem ecclesie nostre cum illius pertinentiis et terminis et affrontationibus. Iterum donamus supradicto cenobio in supradicto comitatu in villa que dicitur Spolla vel ad ipsos Vilars ipsa nostra alodia que habemus illic cum eorum pertinentiis et affrontationibus atque terminis et illud quod habemus in Sparg vel eius terminis, sic donamus ego Geraldus totam ipsam meam hereditatem vel alodium quod mihi advenit per progenitores meos et ad me Ermisendem per meum decimum. Id est casas, casalia, etc. ut supra. Quantum superius scriptum est totum donamus Domino Deo nostro et Sancti Salvatoris cenobio pro remedio nostrarum animarum sive propter premium eterne beatitudinis et pro requie patrum nostrorum fratrum et sororum seu parentum nostrorum ut Deus Omnipotens supranominatus Salvator noster hereditare nos faciat in celesti suo regno ubi simul gaudemus una cum sanctis et fidelibus suis sine fine amen sive pro salute Pontii filii nostri ut Deus Omnipotens eripiat eum de omnibus tribulationibus suis vel ab inimicis. Siquis contra istam cartam donationis venerit pro inrumpendo non illud valeat vindicare quod requirit sed componat in duplo sicut scriptum in Libro Iudiciorum et in antea hec carta firma sit et stabilis omni tempore.

Facta ista carta donationis .II. nonas iunii anno .VII. regnante Henrico rege.

Sig+num Geraldi vicecomitis. Sig+num Ermisendis vicecomitissa qui istam chartam donationis firmamus et fecimus scribere et testibus firmare rogavimus.

Sig+num Guillelmi Iudicis. Sig+num Bernardi Hulmari. Sig+num Bonipari Igella. Sig+num Ferrarii. Sig+num Raymundi Senofredi de Cornella. Sig+num Geraldi Iomfredi. Sig+num Guillelmi Bernardi filii Bernardi Sendret. Sig+num Bernardi Ubifredi. Sig+num Filiberti Dei gratia episcopi. Sig+num Raymundi comitis et Elisabet comitissa.

Vuidredus presbiter vel monachus qui istam cartam donationis rogatus scripsit sub Sig+no die et anno quo supra.

Sig (*senyal*) num mei Ioannis Riera et Cortils, apostolica regiaque auctoritatibus notarii publici per totam terram et ditionem sue Magestatis in villa Hostalrici diocesis Gerundensis populati huic exemplo testis.

Eg (*senyal*) o Iacobus Bofill et Vila habitator Villenove de Palafollis auctoritate regia notarius publicus per totum Cathalonie principatum et comitatus Rossilionis et Ceritanie huic exemplo testis.

Sig (*senyal*) num Onofrii Iust regia auctoritate per totam terram et ditionem sue Magestatis notarii publici notariam termini castri de Palafollis regentis olim vero Barcinone habitatoris qui huiusmodi exemplum in dicta civitate a suo vero originali fideliter sumptum et cum eodem veridice comprobatum testificatumque ut supra patet scripsit et rogatus clausit.

III

JURAMENT DE FIDELITAT DE PONÇ, FILL QUE FOU DE GRAU, VESCOMTE, I D'ERMESSEDA, A RAMON BERENGUER I.-1050-1057.

A.C.A.- Trasllat d'escriptures sense data, tom IX, número 51, ff. 70-71.-S.L. III/4/10:

Iuro ego Poncius filius qui fui Geralli vice comitis vel Ermessindis femina quod de ista hora in antea fidelis ero ad te Remundum comitem filium Berengarii comitis vel de Sancia comitissa sine fraude et malo ingenio et sine ulla deceptione ac sine engan, ego Poncius predictus non dezebre te Ramundum comitem iam dictum de tua vita nec de tuis membris que in corpore tuo habes sed de omnibus fidelis ero tibi. Et non dezebre te ipsa civitate de Barchinona neque de ipso comitatu Barchinonensi, neque de ipso episcopatu Barchinonensi, neque de ipso honore quem odie habes de Ispania vel in antea adquisieris, neque de ipso comitatu de Ausona vel episcopatu Ausonensi, neque de ipsa civitate Minorissa, neque de ipsa civitate de Gerunda, neque de ipso comitatu Gerundensi, neque de ipso episcopatu Gerundensi, neque chastris ipsis vel rochas puios eremos sive condirectos qui infra supra scriptos comitatos sunt sed de omnibus fidelis ero tibi. Et ego predictus Poncius ec omnia suprascripta no to tolre aliquid ad te Ramundum comitem iam dic-

tum senioremeum nec ten tolre aliquid de hoc nec ego nec aliquid homo vel homines femina vel feminas per meum consilium nec per meum ingenium nec per aliquem meum assentimentum. Et ego Poncius iam dictus adiutor ero ista omnia iam dicta a tener et ad aver ad te iam dictum comitem Raimundum senioremeum contra cunctos homines vel feminas qui ad te Raimundum comitem iam dictum hec omnia predicta tollere voluerint vel aliquid de hoc tulerint exepto hoc quod Ermessindis comitissa retinuit in civitate Gerunda vel in comitatu Gerundensi ad ipsum diem quando finivit omnes suas querelas cunctos supradicto Remundo comite unde fidelitatem debeo illi portare in sua vita; et postquam illa mortua fuerit similiter adiutor ero ad te de ista omnia a tener et ad haber sicut de omnem tuum honorem supra scriptum per fidem sine engan. Et ego iam dictus Poncius adiutor ero ad te Remundum comitem predictum contra cunctos homines vel feminas unde tu iam dictus Raimundus me comonras per te ipsum vel per tuum missum et comonir no men desvedare et adiutorium sine tuo engan ten fare; et si tu iam dictus Raimundus mortuus fueris infra ipsos XL. dies primos quod ego Poncius iam dictus Sancia sciam quod mortuus sis, ego Poncius manibus meis ad filium tuum ad quem tu dimiseris Barchinonam me comendare, aut si filium non habueris ad ipsum quem tu Barchinonam dimiseris similiter o fare, et ipsum honorem qua per te iam dictum Raimundum teneo per suam manum lo pendre et tale sacramentum illi iurabo quale ad te iuratum habeo; et hec omnia supra scripta si o tenre et o atenre ego Poncius predictus ad te iam dictum Raimundum comitem senioremeum per fidem sine engan nisi quantum tu me absolveris de isto sacramento per tuum grad sine forcia.

IV

JURAMENT DE FIDELITAT D'ERMESSEDA, VESCOMTESSA, A ALMODIS, COMTESSA.- 1057.

A.C.A.- Trasllat d'escriptures sense data, tom IX, número 154.- ff. 173 g. al 175.- S.L. III/4/10:

Iuro ego Ermessendis vice-comitissa quia de ista hora in antea fidelis ero ad Almodis comitissa filia que est Amelie comitisse sine fraude et malo ingenio, et sine sua decepcione de prescripte Adalmodi comitisse per directa fide sine suo enganno sicut homo debet esse suo seniori. Et ego Ermessendis suprascripta non dezebret ad Almodis comitissa iam dicta de sua vita neque de suis membris qui in corpus suum se tenent, neque de ipsa civitate quem dicunt Ierunde, neque de ipso castro quem dicunt Ierundella, neque de ipso comitatu quod dicunt Ierundensi, neque de ipso episcopatu Sancte Marie sedis Ierunde, neque de ipsas abbatias qui in predicto episcopatu sunt cum omnibus eorum pertinenciis, neque de ipsos castros aut castellos rochas aut puos condirectos vel discondirectos qui in predicto comitatu sunt, cum omnibus illorum pertinenciis, neque de ipsas civitates aut episcopatos aut abbatias, aut castros, aut terras, aut parias de partibus Hispanie quod Remundus

comes senior meus filius qui fuit Sancie comitisse abet datum aut in antea dederit, aut dubitaverit ad Almodi comitisse prescripte aut ad filiis suis, quas de prescriptum Reimundum comitem abet aut abuerit, neque de baiulia quod Remundus comes predictus debitaerit vel dimisserit post obitum suum de suum honorem ad Almodi comitisse prescripte, neque de havere aut paria qui cit aut qui in antea erit in combentum dare de sarracenis ad supra scripte Adalmodis comitissa. Ista omnia suprascripta vel disnominata ego Ermessindis iam dicta no la tolre; vel cuntolre; ad Almodi comitisse predicte, nec ego nec omo nec omnes nec femina vel feminas per meum consilium neque per meum ingenium. Et ego Ermessindis iam dicta adiutor ero ad Almodis comitissa predicta ista omnia iamdicta ad tenere et ad avere et ad defendere contra cunctos homines aut ominem feminas vel feminam qui a predicta Adalmodis comitissa tollere voluerint aut tulerint ista prescripta omnia aut de his omnibus suprascriptis, unde Adalmus supra scripta me Ermessindis predicta comumierit per nomen aut in nomine de isto sacramento per se ipsa aut per suos missos vel missum, et comonir no men devedare, et istud adiutorium sine engan no lo farei comitisse prescripte me sciente. Et ego Ermessindis iam dicta podestadiva farei per quantas vices mihi mandaverit Adalmodi comitisse prescripte de ipso castro de Blanes, sive de ipso castro de Argemundo, sive de ipsos castros de turres quos ego teneo aut in antea tenuero in civitatem Gerunda, sive de ipsas fortedas qui in istos castros suprascriptos sunt aut in antea ibi erunt sine enganno de iam dicta comitissa. Et istos castros suprascriptos unde ego Ermessindis suprascripta iuro potestatem dare ad Almodis comitisse predicte nols vedarei nels devedarei cum foras factum nec sine foras factum ad iam dictam Adalmodis, nec ego nec omo nec omnes nec femina nec feminas per meum consilium neque per meum ingenium: Et si est omo aut femina qui eos ei tollat aut debetet, ego prescripta Ermessindis finem nec societatem cum eis nec cum eas non habuero usque iam dicta Adalmodis abeat recuperatos istos castros predictos sine suo enganno.

Sicut superius scriptum est ego prescripta Ermessindis si o tenre et o atendre ad iam dicta Adalmodis comitisse sine suo enganno me sciente per Deum et sanctis suis, nisi quantum prescripta Adalmodis mihi Ermessindis iam dicte absolverit per grado sine forcia apud duos vel tres de suos homines cui illa mandet quod faciant ipsam absolvimentum, simul cum illo in unum.

V

DONACIÓ PER CAUSA DEL TESTAMENT D'ERMESSEDA, VESCOMTESSA DE GIRONA.- 16 d'agost del 1057.

Arxiu de la Biblioteca del Palau de Peralada.- «Privilegis y Donations dels Bescomtes de Cabrera y Bas concedits als Abats y Convent de St. Salvador de Breda» 1 (p. 10):

Acte de donatio que fan a dit monestir de St. Salvador Pons Geralt bescomte, Albert ardiaca de Ossona, Bernat Tetmari, Borrell Deu, Amat Yet-

fret, Ramon Vidal, y Guillem Dalmau vescompte, y Berenguer Atto munimessors del testament de la sereníssima Ermisendis bescomptessa de Gerona, la quarta part de la iglesia de St. Esteve de Tordera ab ses decimes y primicies y oblacions ab la iglesia de Raminyo ab les pertinencies y altres coses, escrita per Otto monjo a 17 de les kalendes de setembre del any 27 de Henrich rey. Es n° 14.

1. Es tracta d'un quadern de 23 pàgines, manuscrit en català i en llatí per l'abat de Sant Salvador de Breda Fra Pere de Puigmari i Funes (1615-1619) i bisbe de Solsona (1631).

VI

PONÇ, VESCOMTE, FILL D'ERMESSEDA, VESCOMTESSA, JURA FIDELITAT A ALMODIS, COMTESSA, PELS CASTELLS DE BLANES, ARGIMON I GIRONA.- Data: entre els anys 1057 i 1071.

A.C.A.- Trasllet d'escriptures sense data, tom IX, número 158, ff. 178-179.- S.L. III/4/10:

Iuro ego Poncius vice comes filius qui sum de Ermessindis vicecomitissa, quia de ista ora in antea fidelis ero ad Adalmus comitissa filia que est Amelia comitisse sine fraude et sine malo ingenio, et sine sua decepcione, de prescripte Almodi comitisse per directa fide sine suo enganno de suprascripta comitissa quomodo homo debet esse suo seniori. Et ego Poncius suprascriptus non dezebre Adalmus comitissa suprascripta de sua vita neque de suis membris qui in corpus suum se tenent, neque de ipsam civitatem quem dicunt Gerundam, neque de ipso castro quod dicunt Gerundella, neque de ipso comitatu quod dicunt Gerundense cum omnibus suis pertinentiis; neque de ipso episcopatu Sancte Marie sedis Gerunde cum omnibus suis pertinentiis; neque de ipsas abbatias que in prescripto episcopatu sunt, neque de ipsos castros aut castellos, rochas et puos condirectos ves discondirectos que in suprascripto comitatu sunt, cum omnibus illorum pertinentiis; neque de ipsas civitates aut episcopatus, aut abbathias, aut castros, aut terras de partibus Ispanie, quod Remundus comes senior meus filius qui fuit Sancie comitisse habet datum aut in antea dederit aut dubitaverit Almodi comitisse prescripte, aut ad filiis suis quos de prescriptum Remundum comitem habet aut habuerit; neque de baiulia quod Remundus comes prescriptus dubitaverit vel dimiserit post obitum suum de suum honorem Almodi comitisse prescripte; neque de habere aut paria que est aut qui in antea erit in conventum dare de sarracenis ad suprascripta Almodi comitissa, ista omnia suprascripta vel disnominata, ego Poncius suprascriptus no la tolrei ne len tolrei ad Adalmus comitissa suprascripta, nec ego nec homo nec homines feminam vel feminas per meum consilium neque per meum ingenium. Et ego Poncius suprascriptus adiutor ero ad Adalmus comitissa prescripta ista omnia suprascripta ad tenere et ad habere et ad defendere contra cunctos homines aut hominem

feminas vel feminam qui ad prescriptam Almodem comitissam tollere voluerint aut tulerint ista omnia suprascripta aut de his omnibus suprascriptis, unde Adalmus prescripta comitissa me Poncio suprascripto comonerit per nomen de isto sacramen suprascripto, per se ipsa, aut per suos missos vel missum, et comonir no men devedare, et istum adiutorium sine engan lo farei comitisse prescripte me sciente. Et ego Poncius suprascriptus potestadiva farei per quantas vices mihi mandaverit Adalmus comitissa prescripta de ipso castro de Blannes, sive de ipso castro de Argemundo, sive de ipsos castros et turre quos ego teneo aut in antea tenuero in civitatem Gerundam, sive de ipsas fortedas qui in istos castros suprascriptos sunt aut in antea ibi erunt sine suo enganno de prescripta Adalmus comitissa. Et istos castros suprascriptos, unde ero Poncius suprascriptus iuro potestatem dare Almodi comitisse prescripte nols vedarei, nels devedarei, ne ab forsfait ne sine forsfait ad prescripta Almodis, nec ego, nec homo, nec omnes nec feminam vel feminas per meum concilium neque per meum ingenium: et si est homo aut femina chils li tolla nels li dezbet, ego Poncius suprascriptus finem nec societatem non habuero cum illis, nec cum illas, usque Adalmus suprascripta recuperatos habeat istos castros suprascriptos sine suo enganno, sicut superius scriptum est. Ego Poncius suprascriptus si o tenure et o atendre ad Almus suprascripta sine suo enganno me sciente per Deum et suis sanctis, nisi quantum Adalmus prescripta me Poncio suprascripto absolvera per suum grat sine forcia aput duos vel tres de suos homines cui illa mandet quod faciant ipsum asoltum simul in unum cum illa.

VII

GRAU PONÇ, VESCOMTE, I L'ESPOSA, ELVIRA, FAN UNA DONACIÓ A SANT PERE D'ÀGER.- 6 de gener del 1101.

Biblioteca de Catalunya.- Reg. de perg., núm. 4212.- 4-VI-1:

Sub sacro nomine Trinitatis. Ego Gerallus Pontii vicecomes, et uxor mea Elvira donatores sumus Domino Deo et ecclesie sancti Petri / Agerensi, et Petro abbati et successoribus eius, et clericis ipsius loci. Per hanc scripturam donationis nostre damus vobis in civitate Balaga / rii, ecclesiam que erit sita in ipsum castrum Balagarii, que vocitata erit Capella, cum decimis, et primitiis, ipsorum castellanorum / et de aliis ecclesiis, que fuerint in cunctis terminis de Balagarii, quartam partem ex totis frugibus qui pertinuerit aut pertinent / ad easdem ecclesias, cum decimis et primitiis et oblationibus cunctis, atque defunctionibus, sicuti resonat in convenientia comitis et / mea, sicuti ego retineo ad opus meum, et ad posteritam meam, quartam partem de cunctis terminis Balagarii, sive de castro / sive de villa, sive de cunctis terminis qui pertinent ad eundem castrum. Sic dono vobis ipsam quartam partem de omnibus ecclesiis quod fue / rint in villa Balagarii, et in cunctis terminis, cum ipsa Capella.

Quod est actum anno .XL. I. regnante Philippo rege, .VIII. idus ianuarii. Sign+um Geralli Pontii. Sign+um Elvira, nos qui hanc cartam donationes mandavimus scri / bere, et testes firmare rogavimus.

Signum+Otonis episcopi. / Sign+um Ermengaudi comitis, nos qui hunc donum supra scriptum concedimus et manibus propriis firmamus. /

Sign+um Pontii Hucconis. Sign+um Arnalli Berengarii. Sign+um Sancii de Lobera. /

Bernardus presbiter rogatus scripsit sub die et anno quo supra.

VIII

GRAU PONÇ II FA UNA DONACIÓ A SANT PERE D'ÀGER.- 22 de juliol de l'any 1131.

Biblioteca de Catalunya.- Reg. de perg., núm. 4086.- 4-VI-1:

Universis omnibus sciatur tam presentibus quam futuris, quod ego vicecomes Gerallus suatione antiqui hostis deceptus, / dum honorem tenui malum agere non cessavi. Deus autem omnipotens qui omnia fert ne pereamus expectat sicut dicit / Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat, intercedente beata Dei Genitrice Maria atque omnibus sanctis, / virtute sua compunctus corde meo, agnovi me esse reum et peccatorem in omnibus suis preceptis. / Penitentia autem accepta ex malis quod gessi in ecclesiis atque suis rebus quod licitum no erat accipere, / maxime in ecclesiam beatissimi Petri Aggeris, atque honorem eius, quem fui devastator in omnibus / suis rebus, nec non et stabilimentis quod mihi licitum non erat facere. Id circho recognoscens mala quod gessi, dono atque dimitto in potestate Dei et beati Petri atque Arnallo abbati, nec non et canonicis illic / manentibus et successorum eorum, ut ego neque filius aud filiabus meis vel posteritas mea, dominationem / vel districtum in ecclesiam quod est sita in castrum Aggeris et honore sibi comissa nec rebus eorum licentiam / non habeam inde ego vel posteritas mea aliquid tollere neque devastare, aud nullum stabilimentum / facere in ecclesiis, vel ad hoc quod ad ecclesiam pertinet, nisi quantum resonat in meo testamento. Sed pote / stas atque dominationem sicut esse debet, sit predicto abbati et successorum eius atque canonicorum ibi Deo se / rvientibus, de stabilimentis ecclesiarum aud rebus earum ad illorum voluntatem. Ego vero et posteritas mea erimus / defensores et adiutores, contra cunctos homines vel feminas qui ad predictam ecclesiam vel honorem eius / tulerint aliquid aud tollere voluerint; per Deum et istum sacrum altare, et hec sacro sancta quatuor Evangelia. /

Hoc totum factum est in presentia domni P. antistitis Urgellensi Sedis, nec non et predicto abbati, atque canonicis prescriptis, aliisque militum seniorum castrum iam dicti. Quod si ego aud ullus de mea posteritas, de hac dimissione atque confirmatione violari voluerit, aud aliquid inrumpere castellani / de castrum Aggeris, atque de omnes castros qui ad honorem et ecclesiam Sancti Petri pertinet, teneant se / cum predicto abbati et successorum eius, nec non et canonicorum ipsius ecclesie, usque ad satisfactionem veni / at

predicto abbati vel eius successoribus. Si autem castellani predicti hoc facere noluerint et meum / preceptum ut superius est scriptum non obedierint, sit Deus inter me et illos. Et rogo seniozem meum / episcopum vel eius successoribus ad quos hanc querimoniam venerit dent sententiam super eos, secundum privilegium quod predicto loco abet ex Romana Ecclesia, usque ad satisfactionem veniant. Si autem venire noluerint, sint dampnati secundum privilegium perpetualiter in pena, cum Iuda Simonis Schariothis, me autem / liberum esse denuntio.

Actum est hoc .XI. kalendas augusti, anno ab Incarnatione Domini .M^o. C^o. XXX°. I^o. /

Sig+num Gerallus vicecomes qui spontanea mente, hanc cartam dimissionis rogavi scribere et per punctum firmavi et a testibus firmare rogavi.

Petrus Dei gratia Urgellensis episcopus. / Sig+num Arnallus abbas. Sig+num Petrus Olivarii. Sig+num Raimundus Beren / garii. Sig+num Ramon Pere. Sig+num Rodlan Marches. Sig+num Bertan filius / eius. Sig+num Ramon Oliver. Sig+num Pere Exavel. /

Raimundus sacer scripsit die et anno (*senyal*) quo supra.

IX

TESTAMENT SAGRAMENTAL DE GRAU PONÇ II.- 12 de març de 1130. Aquesta data és la que porta el document; està equivocada, ha d'ésser l'any 1132.

Biblioteca de Catalunya.- Reg. de perg., núm. 4086.- 4-VI-1.

Sub sacro nomine Trinitatis. Hec est sacramentalis conditio et ultime voluntatis publicatio cuiusdam defuncti videlicet dompni Geralli Pontii vicecomitis de Ager. Que est factu secundum ordinatione Arnalli Petri iudicis, in cuius presentia cernentibus aliis testibus scilicet Bertrando castlano de Ager, et Raimundo Olivarii atque Raimundo Clarimontis utrisque militibus, ego Arnallus Aggerensis ecclesie abbas, atque Raimundus Berengarii prelocuti castri in cartis nec non et Alacrent de Mamagastre iurando testificamus super altare sancti Michaelis quod est in ecclesia sancti Petri de Ager quod vidimus et presentes extitimus quando prefatus defunctus dompnus Gerallus vicecomes infirmitate detentus, memoria integra firmo plenoque sensu secundum sivi testamentum quod ante se scribere fecit, instituit et ordinavit, et postea in calce firmavit, qualiter omnes res suas mobiles et in mobiles per manumissorem nos supradictos post mortem suam distribuereentur.

(Ara copia el testament del 4-6-1131 i al final diu):

Testamentum autem suum abeo fuit factum et laudatum atque firmatum. II. nonas iunii, anno .C. XXX°. I^o. post millesimum ab Incarnatione Domini, et postquam ab eo fuit laudatum et dispositum atque firmatum. Postea non mutavit neque fecit ex omnibus prefatis aliam voluntatem vel dimissionem, set in sua infirmitate migravit ab hoc seculo .XIII. kalendas octobris.

Actum est hoc iudicium .IIII. idus marcii, anno .XX°. II°. regnate Ledovicho rege.

Sig+num (*senyal*) Arnallus abbas. Sig+num Ramon Berenger de Ager. Sig+num Alecret. Nos huius (*car*) ta testes sumus et manumissores et ut indubitantur credatur, sic nos audire et videre iuramus, supra sacro sanctum altare prenarratum.

Sig+num Bertran. Sig+num Ramon Oliver. Sig+num Ramon de Claromont, nos qui hoc sacramentum vidimus et audivimus.

Sig+num Berenger Bertran. Sig+num Erald. Raimundus sacerdos rogatus scripsit die et anno cum litteris rasis per locis multis (*senyal*) quo supra.

X

TESTAMENT DE BERENGUERA (DE QUERALT), VESCOMTESSA DE CABRERA.- 20 de juny de 1156.

Biblioteca de Catalunya.- Reg. de perg., núm. 4193.- 4-VI-1.

Quoniam nullus in carne positus mortem evadere potest. Ideo ego Berengaria vicecomitissa de Capraria maxima infirmitate pressa timens ne super / veniat mihi repentina in casus mortis, facio meum testamentum et eligo manumissores meos, Guillelmum videlicet de Balagnano, et Guillelmum / de Ederis, et Bernardum de Gurbo, et Petrum de Villagelanis, et Arnallum de Artesa, ut si forte de hac infirmitate vel quam aliud testamentum faciam me / mori contigerit, ipsi distribuant res meas sicut inferius ordinavero. In primis dimitto Domino Deo et sancto Salvatore de Breza, corpus meum ad tumulandum, / et animam meam ad gubernandum, et unum bonum mansum in Arbucis ubi habitat Guillelmus de Fornis. Item dimitto eiusdem ecclesie ducentos solidos, et meum lectum, et meum / rucinum cum sella et freno. Dimitto etiam sancto Petro de Ager unum mansorum quem Guillelmus Romani tenet en Viarcel, et .L. solidos pro missis. Dimitto sancte Marie / de Girunda, et episcopo ipsius ecclesie .C. solidos, ut ipse episcopus sit memor anime mee. Item dimitto operi sancti Petri de Vico .L. solidos et operi sancte Marie de Vico .L. solidos et episcopo de / Vico .L. solidos ut sit memor anime mee. Dimitto sancte Marie Rivipollenti .LXX. solidos, et sancto Iohanni de Rivipollo .XXX. solidos. Dimitto sancte Marie de Stagno .L. solidos. / Dimitto sancto Petro Castriserrensi .XV. solidos, et sancte Marie de Mesleo .XV. solidos, et bonis feminis de Valle Marie dimitto .XX. solidos. Dimitto etiam sancto / Hospitali de Ierusalem meum mantellum varium. Dimitto etiam Pontio filio meo omnem illum honorem quem Gerallus de Capraria maritus meus mihi donavit / in sponsalium, castrum videlicet de Momagastro cum suis terminis, et castrum de Artesa cum suis terminis, et castrum de Avellana cum suis terminis, et cas/ trum de Villagelanis cum suis terminis, et meam dominicaturam de Roda, sicut omnem supradictum honorem habeo et habere debeo et sicut melius resonat in ipsa / carta mea sponsalitia, sicut predicto Pontio filio meo eum integriter dimitto ad habendum et possidendum in perpetuum. Et precor dominum et maritum / meum Gerallum de Capraria, ut ipse faciat et compleat hoc omne quod superius scriptum est

et reddat omnibus super nominatis locis, et episcopis hoc omne quod ibi di / mito, et insuper persolvat omnia mea alia debita ubicumque sint. Si quis hoc dirumpere voluerit agere non valeat, set in duplum componat et insuper / firmum permaneat, omni tempore.

Quod est factum .XII. kalendas iulii, anno .XVIII. regni regis Lodovici Iunioris. /

Sig+num Berengarie que hoc testamentum facio, et firmo firmari rogo. Sig+num Geralli de Capraria vicecomitis.

Sig+num Guillelmi / de Balannano. Sig+num Guillelmi de Ederis. Sig+num Bernardi de Gurbo. Sig+num Petri de Villagelanis. Sig+num Arnalli / de Artesa. /

Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo (*senyal*) supra.

XI

GRAU (III), VESCOMTE DE CABRERA, DEFINEIX EL CASTELL DE GAVARRA A FAVOR DEL BISBE, BERNAT SANÇ, I ELS CANONGES DE LA SEU D'URGELL.- 1157, març o abril.

Arxiu capitular de la Seu d'Urgell.- «Liber Dotaliarum», I, f. 277 g, doc. 971.

Notum sit omnibus hominibus tam presentibus quam futuris quod ego Geraldus vice comes de Cabrera, habui longam contentionem cum dompno Bernardo Urgellensi episcopo et canonicis Sedis de castro quod dicitur Gavarrá; propterea venividi audivi et cognovi quod Gerallus Pontii meus avus, donavit Deo et Sancte Marie Sedis eiusque canonicis prenominationem castrum per scripturam donationis et postea illud eidem ecclesie in testamento suo dimisit. Ea propter ego predictus Geraldus diffinio omnino predictum castrum, cum omnibus suis terminis et pertinentiis, atque evacuo Domino Deo et Sancte Marie Sedis eiusque canonicis. absque omni retente ad proprium alodium. Ego vero Bernardus Urgellensis episcopus et canonicis satisficientes petitionibus Geraldus, comendavimus ei predictum castrum in vita sua, et retinimus ad opus canonicis omnen dominicaturam quam predecessores sui vicecomites in eodem castro habuerunt, excepto manso qui fuit de Pontio Arnaldi, quem ei tantum concedimus et habeat ibi intrare et exire, et guerregare contra cunctos homines vel feminas, excepto contra episcopos et canonicos Sancte Marie Sedis. Et ego Geraldus propter hanc donationem huius castri quam ab episcopo et canonicis recipio, in vita mea sicut superius scriptum est facio hominibus episcopo, et convenio per fidem sine engan, quod quotiens cunque episcopi vel canonicis requisierint potestatem de predicto castro, donem ei vel eis vel illius aut illorum nunciis, remota omni occasione, si in comitatu Urgellensi fuero. Et si ego in comitatu Urgellensi non fuero Raimundus de Anga vel sui qui ipsum castrum habuerint, remota omni excusatione, similiter donent potestatem predicti castri episcopo et canonicis vel eorum nunciis, per quantas omnique vices ipsi requisierint, irati sive pacati. Post obitum vero meum predictum castrum et omnia sibi pertinen-

tia, Sancte Marie eiusque canonice remaneant, solide et libere, sicut continetur in carta donationis, quam avus meus Geraldus Pontii vice comes fecit Sancte Marie Sedis, de donatione predicti castri. Et ego Raimundus de Anga, ex precepto domini mei Geraldi, vicecomitis, in presentia ipsius in capitulo Sedis coram episcopo, et canonicis et multis aliis facio hominum Bernardo priori eiusdem Sedis, et convenio per ipsum hominum quod in vita ipsius Geraldi, sim fidelis Deo et Sancte Marie Sedis de predicto castro et de omni honore ipsius castri, et donem eis potestatem de ipso castro, ego vel mei qui ipsum castrum tenuerint, remota omni occasione et excusatione, si Geraldus in comitatu Urgellensi non fuerit. Post obitum vero Geraldi, convenio ego Raimundus de Anga quod nec ego nec mei qui predictum castrum tenuerint non tendant nec faciant alium seniorem vel seniores de ipso castro nisi episcopo et canonicos Sancte Marie Sedis.

Actum est hoc anno Dominice Incarnationis M^o. C^o. L. VII. regisque Francorum Ludovici XVIII, IIII° aprilis.

Sig+num Geraldi vicecomitis, qui hoc scriptum scribere iussi, firmavi firmarique rogavi.

Sig+num Raimundi de Anga. Sig+num Raimundi filii eius. Sig+num Arnaldi de Artesa. Sig+num Bernardi de Foxa. Sig+num Geraldi de Artesa. Sig+num Bernardi Urgellensis episcopi. Sig+num Bernardi prioris. Sig+num Girberti. Sig+num Pontii. Sig+num Raimundi. Sig+num Arnaldi Sig+num Geraldi gramatici. Sig+num Geraldi parafoniste. Sig+num Raimundi capellani de Cardona. Sig+num Berengarii de Palad.

Raimundus scriptor qui hanc cartam scripsit die et anno quo (*senyal*) supra.